

**ANADOLU'DA ÇÖMLEKÇİ ÇARKINDA BİÇİMLENDİRİLEN
ÇAYDANLIK FORMLARI VE KİŞİSEL UYGULAMALAR**

Mediha ALKAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. İsmail YARDIMCI

Uşak

Temmuz, 2021

**ANADOLU'DA ÇÖMLEKÇİ ÇARKINDA BİÇİMLENDİRİLEN
ÇAYDANLIK FORMLARI VE KİŞİSEL UYGULAMALAR**

Mediha ALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı

Danışman: Prof. İsmail YARDIMCI

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz, 2021

TEZ BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak sunmuş olduğum ‘‘Anadolu’da Çömlekçi Çarkında Biçimlendirilen Çaydanlık Formları ve Kişisel Uygulamalar’’ adlı çalışmanın, içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Mediha ALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
ANADOLU’DA ÇÖMLEKÇİ ÇARKINDA BİÇİMLENDİRİLEN ÇAYDANLIK
FORMLARI VE KİŞİSEL UYGULAMALAR

Mediha ALKAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz, 2021

Danışman: Prof. İsmail YARDIMCI

Anadolu’da çömlekçiliğin tarihsel gelişim sürecinde çömlekçi çarkının da gelmesi ile formlarda görülen değişikliklerden ve özelliklerinden bahsedilmektedir. Çarkın tanımı ve çeşitlerinden açıklanmıştır. Seramik çark, içi boş form olan çömleğin daha seri ve simetrik olmasını sağlayan ilkel dönemlerden günümüze kadar gelişen tekniktir. Çömlekçi çarkının çeşitleri; el tornası, ayak tornası, pedallı torna ve günümüzde en çok kullandığımız elektrikli tornadan bahsedilmektedir. Anadolu’da geleneksel çömlekçi çarkı kullanan Avanos, Kınık, Karacasu, Sorkun, Menemen çömlekçiliğine değinilmektedir.

Çay; çok fazla efsaneye konu olmuş, farklı kültürlerde farklı şekillerde özünelleşmiş, kullanıldığı her yörede damga vurarak günümüze kadar gelmiş ve kendine özel bir kültürü var etmiş bir içecektir. Buna bağlı olarak çaya duyulan ilgi, seramik çaydanlıkların form açısından zenginleşmesine sebep olmuştur. Çaydanlık fonksiyonel ve sanatsal yönüyle incelemektedir. Çaydanlık; emzik, ayak, kulp gibi eklentilerin çömlekçi çarkında şekil verilen formun ekleme yapım aşamaları anlatılmaktadır. Kendi tarzına göre Çaydanlık üreten başlıca sanatçılardan ve işlerinden örnekler verilmektedir.

Anadolu’da Çömlekçi Çarkında Biçimlendirilen Çaydanlık Formları ve Kişisel Uygulamalar” adlı araştırmayla, yapılan seramik çaydanlıklarda form, estetik, biçim kuralları göz önünde bulundurularak, bu bağlamda günümüz çağdaş seramik sanatçılarının çalışmaları, araştırılmış ve bu anlamda geleneksel çömlekçi çarkında yapılan çağdaş seramik çaydanlık üretimi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Seramik, Çaydanlık, Şekillendirme, Çömlekçi Çarkı*

ABSTRACT**TEA TANK FORMS AND PERSONAL APPLICATIONS MADE IN A POTTS'
WHEEL IN ANATOLIA**

Mediha ALKAN

Graduate School of Education Ceramics Department

Uşak University Graduate Education Institute, July, 2021

Counsellor: Prof. İsmail YARDIMCI

In this thesis, the changes and features seen in the forms with the arrival of the potter's wheel in the historical development process of pottery in Anatolia are mentioned. The definition of the wheel and its types are explained. The ceramic wheel is a technique that has developed from the primitive times to the present day, which makes the pottery, which is a hollow form, more serial and symmetrical. In this study, the types of potter's wheel such as hand lathe, foot lathe, pedal lathe and the electric lathe that we use most today are mentioned. In the study, the pottery of Avanos, Kınık, Karacasu, Sorkun and Menemen, which use traditional pottery wheels in Anatolia, are mentioned as well.

Tea is a beverage that has been the subject of many legends, has been assimilated in different ways in different cultures, has left its mark in every region where it is used, and has created a unique culture. Accordingly, the interest in tea has led to the enrichment of ceramic teapots in terms of form. In this study, the teapot is examined in terms of its functional and artistic aspects. The production stages of attachments such as spout, foot and handle on the potter's wheel are explained. Some major artists who produce teapots in their own style and the samples of their works are mentioned in this study.

In this research, which is titled as "Teapot Forms Shaped on the Potter's Wheel in Anatolia and Personal Applications", the works of today's contemporary ceramic artists were examined by considering the form, aesthetics and form rules in ceramic teapots, and it is aimed to produce contemporary ceramic teapots on the traditional potter's wheel.

Keywords: *Ceramic, Potter's Wheel, Shaping, Teapot*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Anadolu’da Çömlekçi Çarkında Biçimlendirilen Çaydanlık Formları ve Kişisel Uygulamalar” adlı tez konusunun seçilmesi ve geliştirilmesinde beni destekleyen, bilgi ve deneyimlerle yol gösteren saygı değer danışman hocam Prof. İsmail YARDIMCI’ ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışma boyunca desteğini eksik etmeyen hocalarım Doç. Ezgi GÖKÇE, Öğr. Gör. Ömer GÖRKEM’e ve emeği geçen tüm hocalarıma, desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, bütün desteğiyle her zaman yanımda olan en başta ağabeyim ve yengeme ardından aileme sonsuz teşekkür ederim.

Mediha ALKAN

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad – Soyadı: Mediha ALKAN

Doğum Tarihi:

Doğum Yeri:

Adres:

Tel:

G-Mail:

EĞİTİM

Yüksek Lisans: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı (2017-)

Lisans: Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Tasarımı

Ön Lisans: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Avanos Meslek Yüksek Okulu Seramik Cam ve Çinicilik

Ortaöğretim: Atatürk İlköğretim Okulu Nevşehir Acıgöl

ÖDÜLLER

2018 UŞAK, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 6. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması ‘‘Uşak Üniversitesi Özel Ödülü’’

2016 BOLU, Abant İzzet Baysal Üniversitesi 3. Seramik Sanatı Eğitimi Konferansı Seramik Biblo Yarışması ‘‘Alyanaklar Kuyumculuk Özel Ödülü’’

KOLEKSİYONLAR

ULUSAL, ULUSLARARASI KARMA SERGİLER

2018 BANDIRMA, Sevgi duvarı

2018 UŞAK, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Karma Seramik Sergisi

2018 UŞAK, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 6. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması

2018 SAKARYA, 9.Uluslararası Gizem Frit Seramik Yarışması Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

2016 BOLU, Abant İzzet Baysal Üniversitesi 3. Seramik Sanatı Eğitimi Konferansı Seramik Biblo Yarışması Sergisi

2016 UŞAK, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 5. Uluslararası Katılımlı Genç Seramikçiler Karo Yarışması

2016 KAYSERİ, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1. Erciyes Sanat Günleri Karma Seramik Sergisi

2015 NEVŞEHİR, Yıl Sonu Karma Sergisi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

2014 BİLECİK, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi 1. Seramik Sanatı Eğitimi Konferansı Seramik Biblo Yarışması Sergisi

ÇALIŞTAYLAR VE ETKİNLİKLER

2017 KAYSERİ, Kuş Uçuşu Uzaklık 2 Karma Seramik Sergisi Etkinliği

2016 KAYSERİ, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1. Erciyes Sanat Günleri Etkinliği

2015 AVANOS, 9. Uluslararası Avanos Uygulamalı Seramik Sempozyumu ‘‘Dış Mekân Seramikleri’’

2015 AVANOS, Erciyes Üniversitesi- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Soda Pişirimi Çalıştayı

2014 AVANOS, Dokuz Eylül Üniversitesi - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Ulusal Alternatif Seramik Pişirim Çalıştayı

2014 AVANOS, Dumlupınar Üniversitesi – Uşak Üniversitesi - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi 2. Ulusal Alternatif Seramik Pişirim Çalıştayı

2013 AVANOS, Uşak Üniversitesi - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Anagama ve Soda Pişirimi Çalıştayı

SERTİFİKA

2017 Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifikası

YAYIMLANAN MAKALELER

ALKAN, M., YARDIMCI, İ., “ Seramik Çaydanlıklar ve Türklerde Çay Kültürü”,
International Journal Of Social Sciences, Volume 5, Issue 23, 2021, ISSN:2548-068

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	iii
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iv
ABSRACH.....	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZ GEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER	xi
RESİM LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇÖMLEKÇİLİĞİ VE ÇÖMLEKÇİ ÇARKININ GELİŞİMİ

1.1. ÇÖMLEKÇİLİĞİN TANIMI	2
1.2. ÇÖMLEKÇİLİĞİN TARİHİ.....	3
1.3. ÇÖMLEKÇİ ÇARKININ TANIMI	7
1.4. TORNA TÜRLERİ	7
1.4.1. El Tornası	7
1.4.2. Ayak Tornası.....	8
1.4.3. Pedallı Torna.....	9
1.4.4. Elektrikli Torna	10
1.5. ANADOLUDA ÇÖMLEKÇİ ÇARKININ YERİ VE TARİHSEL GELİŞİ	11
1.6. GÜNÜMÜZ ÇÖMLEKÇİ MERKEZLERİ.....	15
1.6.1. Avanos Çömlekçiliği	15
1.6.2. Menemen Çömlekçiliği.....	19
1.6.3. Karacasu Çömlekçiliği	24
1.6.4. Kınık Çömlekçiliği.....	27
1.9. ÇÖMLEKÇİ ÇARKINDA SANAT VE ZANAAT	30

İKİNCİ BÖLÜM
ÇAYIN, ÇAYDANLIĞIN TANIMI VE ÇAYDANLIĞIN YAPIM
AŞAMALARI

2.1. ÇAYIN TANIMI, ÇAY KÜLTÜRÜ	34
2.2. ÇAYDANLIK	39
2.2.1. Sanatsal Çaydanlık	40
2.2.2. Endüstriyel Çaydanlık	43
2.3. ÇAYDANLIK YAPIMI	46
2.3.1. Ayak Yapımı	48
2.3.2. Kapak Yapımı	48
2.3.3. Emzik Yapımı	50
2.3.4. Kulp Yapımı	52
2.4. ÇAYDANLIKTA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	53
2.5. ÇAYDANLIK ÇALIŞAN SANATÇILAR.....	54
2.5.1. Ahmet CÜNEYT ER	54
2.5.2. Ayla İŞLER SÖMER.....	57
2.5.3. Cemalettin SEVİM	58
2.5.4. Salih VEYSEL ÖZEL	61
2.5.5. Mine ÜLKÜ ÖZTÜRK.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİŞİSEL UYGULAMALAR

3. KİŞİSEL UYGULAMALAR	67
SONUÇ	84
KAYNAKÇA.....	86

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Çamur Tornasında Bir Eli İçten Diğer Elin Dışarıdan Baskı Uygulayarak Sekilendirilen Çamur	3
Resim 2: Boya Bezekli Kap, Pişmiş Toprak, Yük. 30 Cm., Gordion, Kral Ailesinden Bir Çocuğa Ait. İ. Ö. 8. Y.Y. Sonu 7. Y.Y. Başı	4
Resim 3: Emzikli Yüksek Kaideli Kap, Pişmiş Toprak, Yük. 32 Cm., Alacahöyük. İ. Ö. 17-16. Y.Y.	5
Resim 4: Gaga Ağızlı Testiler, Pişmiş Toprak, Yük. 15-17 Cm., Gordion, İ. Ö. 8. Y.Y. Sonu 7. Y.Y. Başı	6
Resim 5: Farklı Dönemlerde ve Kültürlerde Kullanılmış Torna Türleri,	8
Resim 6: Nevşehir Avanos da Kullanılan Tepme Tezgâh.....	9
Resim 7: 1930-40“Lı Yıllarda Güney Kaliforniya Üniversitesi’nde Dikiş Makinesi Baz Alınarak Yapılmış Torna,	10
Resim 8: Elektrikli Torna Temizliği Yapılırken.....	11
Resim 9 : Anadolu’da Kullanılan Torna Türleri,.....	13
Resim 10: Avanos’ta Chez Bircan Atölyesinin Den Bir Kare	15
Resim 11: Nevşehir Avanos’tan Bir Atölye.....	16
Resim 12: Aydın Afacan Atölyesinde Çalışırken.....	17
Resim 13: Aydın Afacan’ın Çalışmalarından Örnekler	18
Resim 14: Mustafa Uluada Çömlekçi Çarkında Şekillendirme Yaparken	18
Resim 15: Mustafa ULUADA’nın Çalışmasından Örnek.....	19
Resim 16: Menemen Çömlekçiler Derneği Üyesi Yaklaşık 30 Çömlek Atölyesinin Ürünlerinin Bir Kısmı	20
Resim 17: Ferzande Sin.....	21
Resim 18: Ayhan İde Çalışmasını Yaparken.....	22
Resim 19: Ayhan İde’nin Atölyesinden Örnekler	22
Resim 20: Bilal DENİZ Atölyesinde Çalışma Yaparken	23
Resim 21: Bilal Ustanın Atölyesinden Örnekler	23
Resim 22: Karacasu Çömlekçiliği Atölyeden Görüntü	25
Resim 23: Ali BARDAK Atölyesinden Görüntüler	26
Resim 24: Yusuf Ekiz’in Atölyede Çalışması.....	26
Resim 25: Yusuf Ekiz’in Fırın Boşaltılması.....	27

Resim 26: Bilecik İli, Pazaryeri İlçesi, Kınık Köyünde Kullanılan Torna,.....	28
Resim 27: Osman MENTEŞ'in Çömlekçi Çarkında Çalışması	29
Resim 28: Zeki İpek'in Çömlekçi Çarkında Şekillendirme Aşaması	29
Resim 29: Max Krehan Tarafından Verilen Seramik Kursu	32
Resim 30 : Max Krehan'ın Atölyesi.....	33
Resim 31: Çay Bitkisi.....	34
Resim 32: Antik Çin'de Çay Hazırlama Sahneleri.....	35
Resim 33: Çay Bitkisinin İşlenerek, Çaydanlıkta Demlenerek Son Halinin Sunumu	36
Resim 34: Bakırdan Semaver	38
Resim 35: Yüksek Kulplu Yixing Çaydanlık, Wu Jing, Mezar Buluntusu.....	40
Resim 36 : Yakut Kırmızısı Sırlı Deve Çaydanlık	41
Resim 37: Richard Notkin“Kaldırım Kenarı”. 1986, Stoneware	42
Resim 38: Nathalie Krebs, 1940, Stoneware, 16,5*17,8*13,3cm.....	44
Resim 39: Otto Lindig. Çay Takımı, 1926, New York Modern Sanatlar Müzesi.....	45
Resim 40: Endüstriyel Üretim Çaydanlık. A. Cüneyt ER, 1160 °C , 2010.....	46
Resim 41: Çaydanlık Kesiti,.....	47
Resim 42: Çaydanlık Gövde Şekillendirme	47
Resim43: Farklı Formlarda Ayak Çeşitleri.....	48
Resim 44: Kapak Çeşitleri,.....	49
Resim 45: Kapak Şekillendirme	50
Resim 46: İbrik Şekillendirme.....	51
Resim 47: İbrikle Gövdeyi Birleştirme	51
Resim 48: Kulplu Yapımı.....	52
Resim 49: Çaydanlığın Eklentilerinin Tamamlanmış Hali	52
Resim 50 : Sanatçının Sergisinden Görüntü.....	54
Resim 51: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Yandan Kulplu Çaydanlık	55
Resim 52: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Çaydanlık.....	55
Resim 53: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Üstten Kulplu Çaydanlık	56
Resim 54: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Hayvan Figürlü Çaydanlık	56
Resim 55: Ayla İşler Sümer'e Ait Mavi Çaydanlık.....	57
Resim 56 : Ayla İşler Sümer'e Ait Çaydanlık	58
Resim 57 : Cemalettin Sevim Çömlekçi Çarkında Çalışırken.....	59
Resim 58: Cemalettin Sevim'in Çaydanlıkları.....	60

Resim 59: Cemalettin Sevim'e Ait Çaydanlıklar	60
Resim 60: Cemalettin Sevim'e Ait Çaydanlık	61
Resim 61: Salih Veysel ÖZEL Şekillendirme Yaparken	62
Resim 62: Salih Veysel ÖZEL'in Çaydanlığı	62
Resim 63: Salih Veysel ÖZEL'in Çaydanlıkları	63
Resim 64: Salih Veysel ÖZEL'e Ait Çaydanlık.....	63
Resim 65: Salih Veysel ÖZEL'in Yandan Kulplu Çaydanlığı.....	64
Resim 66: Mine Ülkü Öztürk Sergi Salonundan	65
Resim 67: Mine Ülkü Öztürk'ün Toprak Konuşursa Adlı Sergisinden	65
Resim 68: Mine Ülkü Öztürk'ün Kulbunu Farklı Metaryelden Yaptığı Çaydanlık..	66
Resim 69: Mine Ülkü Öztürk'e Ait Çaydanlık.....	66
Resim 70: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 20x20x20cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	67
Resim 71: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, Farklı Açıdan , Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	68
Resim 72: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, Üst Görüntü, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	68
Resim 73: Moon Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 50x50x32cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	69
Resim 74: Moon Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x31cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	69
Resim 75: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x31cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	70
Resim 76: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26x18x32cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	70
Resim 77: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26x18x32cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	71
Resim 78: Ocean Of Tea, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x25,5cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	71
Resim 79: Ocean Of Tea, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x25,5cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020 Resim	72
Resim 80: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 50x50x26 Cm. Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	72
Resim 81: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	73
Resim 82: Extended Family, Çarkta ve el ile şekillendirme, kırmızı çamur, 26,5x17x26cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	73

Resim 83: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur,26,5x17x26cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	74
Resim 84: extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	74
Resim 85: Three Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x19.5cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	75
Resim 86: Three Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x19.5cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	75
Resim 87: Çay Dargınlıklar, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 35x20x21 Cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	76
Resim 88: Beş Çayı, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 35x35x18cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	77
Resim 89: Beş Çayı, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 25x15x18cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	77
Resim 90: Çarktan Çıkan, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 17x17x25cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	78
Resim 91: China Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 21x13x20cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	79
Resim 92: China Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x30x20cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	79
Resim 93: Tutunamayanlar, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 32x32x21cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	80
Resim 94: Tutunamayanlar, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 22x13x21cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	80
Resim 95: Hump, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x30x31cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	81
Resim 96: Hump, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 25x 17x31cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	81
Resim 97: Three Losers, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x30x20cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	82
Resim 98: Three Losers, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur,Üst Görüntü, 30x30x20cm Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	83
Resim 99: Bebek Çaydanlık, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 13x8x11cm, Fotoğraf :Mert Yılmaz, Uşak, 2020	83

GİRİŞ

İnsanoğlu, yerleşik hayata geçtikten sonrasında çömlekçilik alanında büyüme göstermiştir. Çamurun pişirilmesi ile fizyolojik değişiklik geçirerek dayanıklılığın arttığını keşfetmiş, seramiğin kalıcı olma özelliğinden faydalanarak pişmiş çamur formlar üretmeye başlamıştır. Genel anlamda taşıma, saklama, pişirme ve servis etme amacıyla kullanılan bu kaplar, zaman içinde çeşitlenmiş ve plastik anlamda da gelişmişlerdir. Seramik üretmek, metal kaplar üretmeye nazaran daha ucuz, çamurun kolay şekillendirilebilir olması dolayısıyla basit çoğaltılması sağlamıştır.

Çömlekçi çarkı tarihten günümüze gelene dek teknolojinin gelişimi ile paralel olarak gelişmiş ve seramik ürünlerinin hem daha nitelikli hem de daha hızlı üretimini sağlamıştır. Çömlekçi çarkı çamuru biçimlendirmede kolaylık sağlaması bakımından, çömlekçiliğe oldukça değişim getirmiştir. Çarkın Anadolu'ya girmesiyle çanak çömlekçilikte oldukça mühim değişimler olmuştur. Çömleklerin üretildiği dönem ve merkezlere göre pişirim renk farklılığı görülmektedir.

Bu çalışmada çömlekçi çarkının seramik sanatındaki önemi, Anadolu da geleneksel üretim meydana getiren çömlekçi merkezleri ve çömlekçi çarkında çağdaş anlamda üretilen, seramik formlara yer verilmiştir. Çömlekçi çarkında yapılan çalışmaların sadece bir zanaat olmadığını aynı zamanda bir sanat dalı olarak değerlendirilebileceğini ve salt kullanıma yönelik çalışmaların yanı sıra, görsel zenginliği artırabilecek çalışmalarında yapılabileceği vurgulanmaktadır.

1.BÖLÜM: ÇÖMLEKÇİLİĞİN VE ÇÖMLEKÇİ ÇARKININ GELİŞİMİ

1.1.ÇÖMLEKÇİLİĞİN TANIMI

Elle yada tornada şekil verilerek yapılan sırlı veya sırsız kaba çömlek denir¹

İçeriği çamurdan oluşan ve genelde kullanım eşyası olarak kullanılan objeler, Türkçede yüzey işleme yöntemi ve fırınlama tekniğine göre, seramik çömlek ve porselen olarak ayrı isimler altında birleşmektedir. Lakin giderek “çömlek” ilkel şekillerde yapılan, üzeri sırsız kapları, seramik olmuş olsa da yine düşük derecede pişirilmiş ama üzeri sır’lı olan kapları anlatan bir kelime haline gelmiştir.²

Bu sınıflama aslında ürünlerin hammadde bileşimlerine ve pişirim derecesine göre yapılmaktadır. Çömlekçilik; geleneksel el sanatları içinde dünyada ve Anadolu’da, çamura elle yada çömlekçi çarkında şekil verme zanaatına verilen genel addir. İlk ve en eski el sanatlarından olan çömlekçilik, geçmişten günümüze babadan oğula geçen bir zanaat olarak gelmiştir. Anadolu’da farklı yöre ve köylerinde insanların geçimini sağladığı bir el sanatı olan çömlekçilik, doğadan çıkartılan toprağın işlenmesi, şekil verilip düşük ısıda fırınlanması ile elde edilen kapları nitelendirmektedir. Yaklaşık 50 yıl önce insanların kap kacak ihtiyacını büyük ölçüde karşılayan çömlekler, endüstri, sanayi, ve teknoloji alanlarında oluşan gelişmeler ve bu gelişimle plastik, cam, emaye gibi ürünlerin ön plana çıkması gibi çeşitli nedenlerle günümüzde eski önemini yitirmiştir. Geleneksel el sanatlarından çömlekçilik günümüzde dekoratif ürünler, süs eşyası ya da turistik amaçlı ürünler olarak kendini göstermektedir.³

¹ Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, “Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü”, 9. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2007 s.56

² Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt:1, s. 344.

³ Ayşe Canbolat, “Seramik Şekillendirme Yöntemlerinde Tornanın Kullanımı ve Seramik Tornalar”, (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2011), s.4

Resim 1: Çamur Tornasında Bir Eli İçten Diğer Elin Dışarıdan Baskı Uygulayarak Şekillendirilen Çamur

Kaynak: Mediha, Alkan Fotoğraf Arşivi

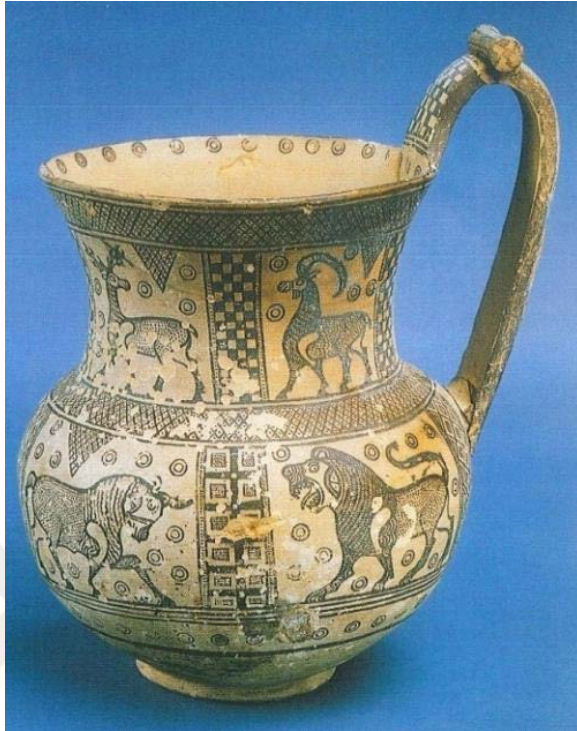
1.2.ÇÖMLEKÇİLİĞİN TARİHÇESİ

Su ve kilin karışımıyla oluşan, çamurdan meydana getirilen kullanım eşyası ya da süs, yüksek sıcaklıktaki fırında pişmesiyle çömlek oluşturulur. İlk çömler elle ile şekillendirilmiştir. “Anadolu’da çark ile şekillendirilen çömleğe ait bulgular M.Ö. 3000-2000 yıllarında ilk Kayseri çevresinde Truva, Alişar ve Boğazköy’de karşılaşılmıştır. Seramik sanatı ve üretimi Anadolu’da 9000 senelik maziye sahiptir. İnsan çamuru ilk biçimlendirmeye giriştiğinde ilk su, sonra toprağı, ardından ateşini kullanmıştır. Bu üç temel materyalin bütünleşmesi ile insanın tarihsel yönünden, yeteneğinin ve yaratıcılığının birleşmesi ile seramik sanatının doğuşu olarak da tarif edilebilir.⁴

İnsanların üretimi, günümüze kadar gereksinimleri sayesinde çıkmıştır. İlk tahtadan daha sonrası taştan meydana getirilen kap kacakların yerine Neolitik dönemde çamurdan şekillendirilenler geçmiştir. 1961 senesinde Hacılar ile 1962-

⁴ Güngör Güner, “Anadolu’da Yaşamakta Olan İlk Çömlekçilik”, s.10-11

1963 senesinde Çatalhöyük'te yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen buluntular seramik üretiminin Neolitik Dönemde girişildiğini işaret eder.⁵

Resim 2: Boya Bezekli Kap, Pişmiş Toprak, Yük. 30 Cm., Gordion, Kral Ailesinden Bir Çocuğa Ait.
İ. Ö. 8. Y.Y. Sonu 7. Y.Y. Başı

Kaynak: Anadolu Medeniyetler Müzesi Ankara, S.167

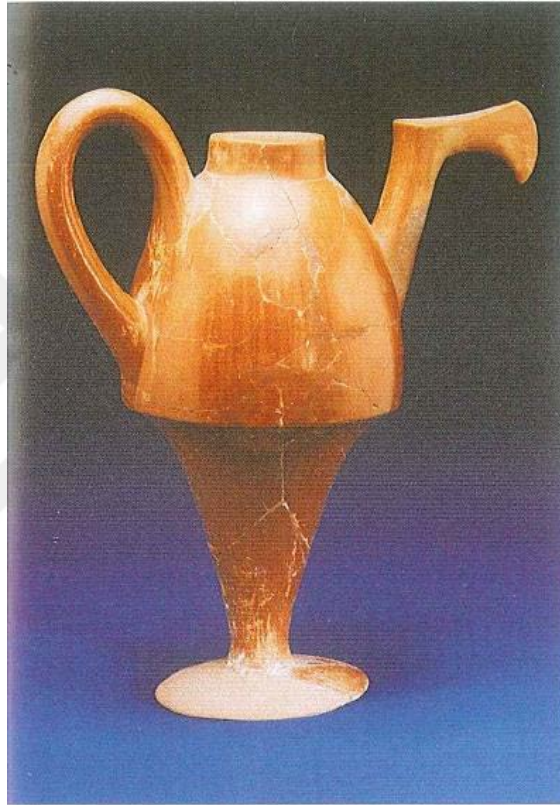
Neolitik dönemin çömlekçiliği erken ve geç olarak iki kısımda araştırılır. Nüfusun Batıya doğru bilhassa Toroslar'ın etekleri etrafında artmış olduğu bu çağda yüzyıllarca devam eden avcılık ve toplayıcılığa dayalı toplumsal düzen ve yaşam şekli hızla değişmeye devam etmiş, insanlar toprağa bağımlı olamaya başlamıştı. Daha fazla Anadolu'nun güney tarafında yoğunlaşmış Erken Neolitik dönem yerleşim yerlerinden en ünlü olanı Konya Ovasında bulunan Çatalhöyük'tür.⁶

Neolitik dönem (M.Ö.8000-5500) mühim olan merkezlerden Çatalhöyük'te (M.Ö.6800-5700) elde şekillendirilen çömleklerde genel olarak oval formlar kullanılmış sıklıkla kırmızı, kahverengi, siyah renklerinden yararlanılmış geç dönemde ise seramikleri yalnız geometrik örgelerle bezemelere geçilmiştir. Erken

⁵ Sevim Çizer, "Tarih Öncesi Çömlekçilik", Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir,2005, s.104

⁶ Veli Sevin, "Anadolu Arkeolojisi", 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul,2003 s.48

neolitik dönemdeki seramikler çoğunlukla tek renklidir. Dönemin sonlarında çok nadir olarak krem renkdeki bünyelere kırmızı ile örgeler yapılmaya çalışılmıştır. Erken neolitik dönemde ki renkler çoğunlukla koyu renk ve beyaza dönük soluk sarı rengindedir. Neolitik devrinin ikinci ve son aşaması geç neolitik olarak isimlendirilir. 1 veya 2 yüzyıldan çok sürmeyen bu dönemin seramikleri tek renkli ve çok renkli diye iki grupta incelenir. Erken Neolitik dönem seramiklerinin ağız kıyısının altına dik bir şekilde yerleştirilmiş tüp şeklindeki kulplar karakteristik özelliklerindedir⁷

Resim 3: Emzikli Yüksek Kaideli Kap, Pişmiş Toprak, Yük. 32 Cm., Alacahöyük. İ. Ö. 17-16. Y.Y.

Kaynak: Anadolu Medeniyetler Müzesi Ankara, S.121

Anadolu’da Geç Neolitik Dönemi en iyi gösteren olduğu merkezlerin ilki, Burdur’un 35km Güneybatısında kalan Hacılar’dır. Geç Neolitik döneme ilişkin M.Ö. 5700-5600 tarihleri arasında Hacılar’da perdahlı, yüksek sıcaklıkta pişirilmiş çömlükleri kırmızımsı sarı, kahverengi, kırmızı gibi renklerdir. Geç Neolitik dönemde boya ile süslenmiş çanaklarda büyük bir yükseliş tespit edilmiştir. Genellikle hantal görümlü çömlükler koyu kahverengi, koyu kül renkte ve perdahlıdır. Bazıları oyma çizgiler yahut noktalarla süslenmiştir. Nadiren bu

⁷Anadolu Medeniyetler Müzesi, “Anadolu Medeniyetler Müzesi”, Dönmez Offset, Ankara s.25

yapılan oymaların içini beyaz renkte bir macunla kaplamışlardır. Bu süslemeler çoğunlukla köşeli çanaklar üzerin de yapılmış ve boya da bulunmaktadır.⁸

Kalkolitik Devir (M.Ö. 5500-3000) yılları arasında Erken, Orta ve Geç Kalkolitik devir olarak üç kısımda araştırılmaktadır. Geç Neolitik Devrin bir devamı olan Hacılar, Kurucay Canhasan, benzer biçimde yerleştikleri arazilerin devamlılığından anlaşılmaktadır. Hacılar bölgesinde en önemli husus el yapımı, renkli çanakların yapılmış olmasıdır. Hacıların M.Ö. 5400-4750 yıllarında biçim ve yöntem açısından sonraki seviyeye ulaşmış perdahlı, tek renk çömlek dışında zengin süslemelere haiz renkli çömlüklerin de zamanla artmış olduğu görülmektedir. Renkli kısımlarda pembemsi sarı yahut krem renkte kırmızıya çalan kahverengi ile yapılmış geometrik şekillerle süslenmiştir. M.Ö. 4000-3000 tarihleri içinde Beycesultan'da Geç Kalkolitik devir seramiği siyah, kahverengi, gri renkten yapılan bünye yahut bu renkteki bünye üzerine beyaz renkte geometrik, kimileri de çizgi süslemelidir. Canhasan' da ortaya çıkan seramik çanaklar devetüyü veya kırmızı renkli çamur genellikle küre şeklinde olup formların kimi düz tabanlı testi gibidir. Ufak boyutlu formlarda astar bulunurken, büyük boyutlu kaplarda boya yoktur. Asurlar çağında Anadolu'ya çarkın gelişiyle çömlekçilik her açıdan büyük gelişme göstermiştir.⁹

Resim 4: Gaga Ağızlı Testiler, Pişmiş Toprak, Yük. 15-17 Cm., Gordion, İ. Ö. 8. Y.Y. Sonu 7. Y.Y. Baş

Kaynak: Anadolu Medeniyetler Müzesi Ankara, S.166

⁸ Anadolu Medeniyetler Müzesi, Aynı, s.25

⁹ Anadolu Medeniyetler Müzesi, Aynı, s.50

1.3.ÇÖMLEKÇİ ÇARKIN TANIMI

Çark yahut torna sözcükleri, çamura silindir formu vermek için kullanılan çömlekçi çarkı için söylenen kelimedir. Düz bir zeminde kendi eksenin de döndürülen bir tabla, üzerinde bulunan çamuru sol elin içten sağ elin de dıştan müdahalesi sonucu ile birlikte şekil verilir.¹⁰

Çarkın dönmesi hızlandıkça şekillendirilen çanakların yüzeyleri daha pürüzsüzleşir. Çarkta şekillendirilmiş çanaklar üzerinde düzgün çark emareleri görülür. Döndürülen çarktaki çamura biçimlendiren parmakların izleri, helezon biçiminde devam eden birbirine paralel çizgiler şeklinde kabın özellikle iç yüzeyinde oluşur; bu özellik çanağın iç kısmının el parmaklarıyla, dış kısmının ise avuç içi ile şekillendirilmesinden kaynaklıdır.¹¹

İlk ortaya çıkan, elle döndürülen bir tabladan oluşan çark, farklı şekillendirilmiş kapların ağız ve boyun kısımlarının şekillendirmesinde bezenmesinde kullanılan en ilkel çömlekçi çarkıdır.¹²

Ayak ile çevrilebilen bir düzeneğin geliştirilmesinden sonra, çark hızlanmış ve üretilen çanaklar daha muntazam biçimlendirilmiştir. Bu gelişmeyle çömlekçilikte seri üretim periyodu oluşmuştur.¹³

1.4.TORNA TÜRLERİ

1.4.1.El Tornaları

Tornanın öncüsü olarak sınıflandırılan el tornaları, bir zemin üzerine oturularak kullanılan taş, tahta, çamur gibi malzemelerden meydana getirilen ve devamlı el yardımıyla hızlandırılan şekillendirmeye imkân veren tornalardır. Bu tornalar kendi arasında çeşitleri olmakla birlikte kullanıldığı bölge ya da yöre göre; el

¹⁰ Seyfullah Büyükçapar’’Çömlekçi Çarkında Üretilen Çağdaş Seramik Formlar’’ (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,2011) s.:5

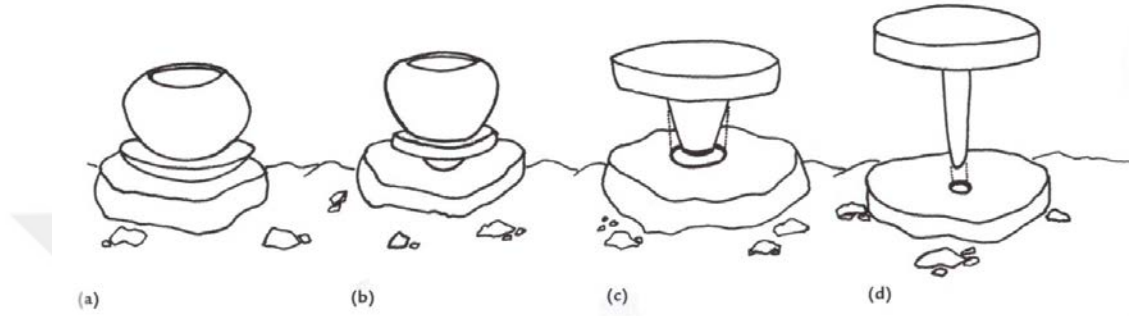
¹¹ A. Tuba Ökse, “Seramik Terimleri Sözlüğü”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 9.

¹² Seyfullah Büyükçapar. Aynı, s,6

¹³ A. Tuba Ökse, Aynı, s. 10.

tornası, el çarkı, yavaş dönen çark, turnet ya da döner tabla gibi farklı biçimlerde adlandırılmaktadır.¹⁴

El tornaları sucukla şekillendirme yöntemine kolaylık sağlaması bakımından kullanılmaya başlanmıştır. Seramik kırığı, kilden yada taştan bir plaka şekillendirme işleminde kullanılmış ve zaman içinde gelişim göstererek günümüzde kullanılan torna halini almıştır.

Resim 5: Farklı Dönemlerde ve Kültürlerde Kullanılmış Torna Türleri,

Kaynak: Charlotte F. Speight ve John Toki,

Hands In Clay, 5th Edition, Boston: 2004, s. 19

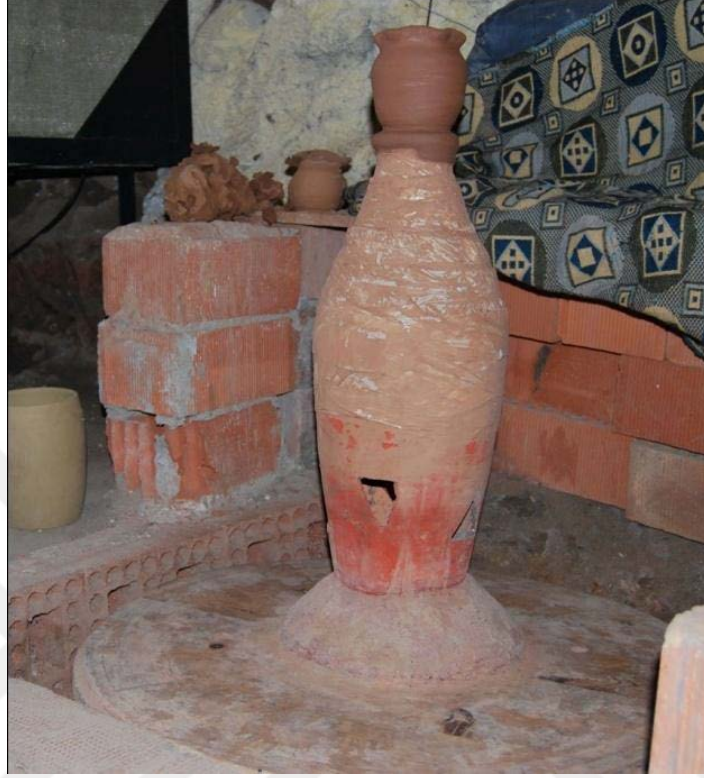
1.4.2. Ayak tornaları

El çarkının gelişmiş hali olan ayak tornalarının ilk emsalleri kilden, ahşaptan yada taştan meydana getirilen büyüklükleri birbirinden değişik iki diskin bir mil ekseninde birleşmesi ile oluşan alettir. Büyük, geniş ve ağır olan çark alt kısımda, ufak ve hafifçe olan çise üst tarafta bulunmaktadır. Tek bir mil ile birbirine tutturulan bu sistem altta kalan çarkın ayak ile itilmesiyle hız verilmekte ve üstte kalan diskin dönmeye başlamasıyla şekillendirme yapılması sağlanmaktadır. Ayakla döndürme yapılan bir düzeneğin geliştirilmesi ile, çark hızlanmış ve şekillendirilen kaplar daha muntazam biçimlendirilmesine olanak sağlanmıştır. Bu aşamayla çömlekçilikte bir nevi hızlı üretim süreci girilmiştir.¹⁵

¹⁴ Ayşe Canbolat, Aynı, s.17

¹⁵ A. Tuba Ökse, Aynı, s. 10

Ayak tornalarının sessiz ve dönüş hızının istendiği düzeyde kullanılmasından dolayı bir üstünlüğü vardır. Ayakla ittirilmesi ile ellerin şekillendirmesi zamanla güdüselleşir ve en ufak hız değişiminde çarktaki hıza uyum sağlar.¹⁶

Resim 6: Nevşehir Avanos da Kullanılan Tepme Tezgâh

Kaynak: Mediha Alkan fotoğraf arşivi

“Bir çömlekçinin seçeceği çark şahsi tercihinine bağlıdır.” Biri diğerinden daha üstün olmaz; sadece iş şartlarının hangisine daha müsait olduğu önemlidir.¹⁷

1.4.3. Pedallı Tornalar

Tahta ya da demir bir sistemden oluşturulan pedallı torna; mil, tabla ve çarktan birleşiminden oluşan düzeneğiyle ayak tornasına emsal olsa da çarkı daha hafif ve ayakaltında bulunan pedalla hızı kontrol edilir. Mille bağlantılı olan pedal devamlı olarak hareket ettirilerek dönme faaliyeti gösteren tornanın ilk modelleri

¹⁶ Hakan Öcel, “Çömlekçi Tornasında Eklemeli Formlar ve Kişisel Uygulamalar”(Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi,2018)s,33

¹⁷ Emmanuel COOPER, “Seramik ve Çömlekçilik”, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 5

ahşaptan yapılma ve zaman içinde demirden çelikten yapılanları da kullanıma başlanmıştır. ¹⁸

Resim 7: 1930-40'Lı Yıllarda Güney Kaliforniya Üniversitesi'nde Dikiş Makinesi Baz Alınarak Yapılmış Torna,

Kaynak: Edmund De Waal, 20th Century Ceramics, New York: Thames And Hudson, 2003, S. 86.

1.4.4. Elektrikli Tornalar

Teknolojik, sanayi ve endüstri alanlarda yaşanmış olan ilerlemelerle ayak ile hız verilerek döndürülen çarklara motor eklenerek elektrikli tornalar ortaya çıkmıştır. Endüstriyel bir şekilde üretilmeye girişilen çarkların şekli ve tasarımı gelişmiştir. Ebatı küçülmüş, taşınması basit ve ağır olmayan motorlu çarklar üretilmeye geçilmiştir. Çarkın hızı pedalla ve vites kolu ile kullanılan hızlı üretim çarklar yaygınlaşmıştır. Bugünlerde geleneksel üretimin devam ettiği bölgelerde de kullanılan motorlu çarklar seramik üretimi daha basit ve hızlı olmuştur. ¹⁹

¹⁸ Ayşe Canbolat, Aynı, s. 47

¹⁹ Hakan Öcel s.34

Resim 8: Elektrikli Torna Temizliği Yapılırken

Kaynak: Mediha Alkan Fotoğraf Arşivi

1.5.ANADOLUDA ÇÖMLEKÇİ ÇAKININ YERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Çanak ve çömlek üretiminde kullanılan ilk mühim olaylardan biri olan çömlekçi tornası olmuştur. Torna, çamuru şekillendirmede basitleştirmesi bakımından, çömlekçiliğe oldukça farklılık gelmiş. Çömlekçi tornası, tablanın milin üstüne konup çevrilmesiyle keşfedilmiştir.²⁰

Çarkın kullanılması Tunç Devri'nde M.Ö. 3000 ilk yıllarında Kilikya, Suriye ve Mısır'a ve M.Ö. 3000 yılında ise bütün Batı Anadolu ve Orta Anadolu'ya dağılmıştır.²¹

M.Ö. 3000 yılın ortalarında Batı ve Orta Anadolu' da kullanılmaya başlanmış olan torna, Batı Anadolu'da "Çanakkale Boğazının Ege Denizine açıldığı noktadaki

²⁰ Güngör Güner, Aynı, s.10-11

²¹ Tahsin Özgüç, "Kültepe", Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul,2005, s.58

Küçük Menderes Ovası üstünde M.Ö. 3000 civarında kurulmuş” olan Troya kültüründe görülmektedir.²²

Dokuz tabakada incelenen Troya kültüründe; Troya II. döneminde tornanın yaygın olarak kullanılması ile üretilen biçimlerde çeşitlilik ve üretilen mamüllerin kalitesinde artış görülmüştür. “Troya II. Keramiğini karakterize eden iki büyük yenilik vardır. Birincisi seramiklerin rengi, ikincisi ise çömlekçi çarkının kullanılmasıdır.²³

Tornanın kullanılması Troya dan sonrasında “M.Ö. 2600 yıllarında kuzeybatı Anadolu’ya bundan birkaç sene sonrasın da Orta ve Batı Anadolu ve Ege’ye girmiştir.²⁴

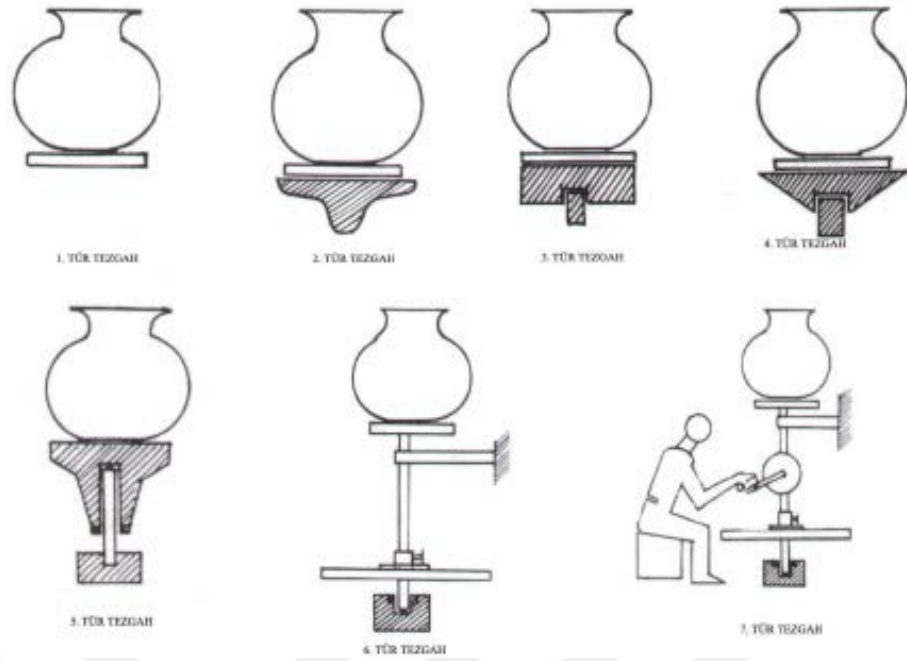
Orta Tunç Çağı’nda Anadolu da nüfus yoğunluğu artmaya başlamış ve ticaretin gelişmesi insanın yaşamında mühim değişikliklere neden olmuştur. Güney Mezopotamya’da yer edinen Asur devleti ile Anadolu’da bugünkü Kayseri civarındaki Kültepe, Kaniş/Neşa arasındaki uzun ticaret yolu ile geçimi ticarete dayanan İ.Ö. 1950-1750 yılları içinde devam eden bu örgütlü ticaret dönemine Eski Asur Ticaret Koloniler Çağı olarak isimlendirilmiştir.²⁵

²² Mark Desti, Anadolu Uygarlıkları, Çeviren: Muna Cedden, 2005: Ankara, Dost Yayınevi, s. 33.

²³ Ekrem Işın, Troya, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2002, s.57.

²⁴ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Cilt 1, s. 381.

²⁵ Taciser Sivas, Uygarlık Tarihi,2.Baskı, Der Yayınları, İstanbul,2003,s. 96.

Resim 9: Anadolu'da Kullanılan Torna Türleri,

Kaynak: Güngör Güner, "Anadolu'da Yaşamakta Olan İlk Çömlekçilik", İstanbul: 1988, Ak Yayınları, s. 12-13

Anadolu'ya çömlekçi çarkını Asurlar gelmesini sağlayarak yaygın olarak kullanılmasına neden olmuşlardır. Bu dönem ile birlikte yazılı yani kayıtlara geçirilen tarih başlamış ve Hititler varlıklarını göstermişlerdir. Bu dönemde oldukça biçim olarak metalden üretilmiş kaplar örnek alınmış çaydanlıklar, çok kulplu iri meyvelikler, gaga ağızlı testileri parlak görünümlü olarak yer alır. Devrin boya ile süslemeli seramiklerini krem zeminli üstüne kahverengi, kırmızı ve siyah geometrik çizimlerle süsleme yapılmış modellerde görülmektedir. Eski Hitit medeniyetinin temeli Asur ticaret kolonileri devrinde bilhassa son aşamasına kadar sadece çağa has özelliklerde oldukça çoktur. Eski Hitit medeniyetinin iyi bir şekilde gösterildiği merkezler içinde Alişar, Boğazköy, Alacahöyük, İmikuşağı Eskişehir ve İnandık tepesi'nin de isimleri söylenebilir. Bu merkezlerde oldukça varlıklı buluntularla karşılaşmaktadır.²⁶

Osmanlı döneminde seramik ve çini üretimi ile ön plana çıkan Çanakkale, İznik ve Kütahya gibi geleneksel üretim merkezleri önemlidir. İznik seramiklerinin 14. yüzyıl ortaları ile 15. yüzyıl başları içinde üretildiği bilinmektedir. Tornada

²⁶ Veli Sevin, "Anadolu Arkeolojisi", 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2003 s.167-168

şekillendirilen kapalı ve açık formlar, beyaz ve kırmızı bünyeli kil olarak iki ana gruba ayrılmaktadır.²⁷

17.yüzyıldan itibaren İznik'te oluşan gerileme ile birlikte ön plana çıkan Kütahya da da İznik'le paralel bir çini seramik üretimi kendini göstermektedir. Kütahya seramik sanatı açısından kalifiye ürünleriyle başarıya ulaşmış bir dönemi simgelemektedir.²⁸

Anadolu'da mühim bir yere ve kendisine has bir kültüre sahip olan Çanakkale, 17.yy. sonlarından 20.yy. ilk çeyreğine değin mühim bir çömlekçi merkezi olmuştur. Civarda üretilen seramikler daha çok hayvan figürlü ve işlevsel olmakla beraber kullanılan dekor ve sır açısından Kütahya ve İznik gibi seramik üretim merkezlerinden ayrılmaktadır. Çanakkale seramikleri iki dönem halinde ele alınıyor. Çanakkale seramikleri ilk dönem 17.yüzyıl sonları ve 18.yüzyıl örnekleri, geç dönem olarak nitelendirilen 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarına ait olan örnekler birbirinden kalite farkı ile ayrılmaktadır. Çanakkale seramikleri Kütahya ve İznik'te üretilen çinilerden uzak, daha fazla günlük kullanım için üretilen yöreye has geleneksel ürünlerdir. Seramiklerin kullanım alanının artması ile üretimde büyük seviyede artmış ve biçimlerde çeşitlilik görülmeye başlanmıştır. Çanakkale de hayvan figürlü formlar üstüne uygulanan kabartma çiçekler, rozetler ve yapraklar kendine has bir yapıya sahiptir.²⁹

Ayakla hız verilen tornalar günümüzde birçok geleneksel çömlekçi merkezinde elektrikle çalışmaktadır. 1980 yıllarında Anadolu'nun birçok ilçe, bucak ve köyüne elektriğin gelmesiyle birlikte elektrikli ve motor ile çalışan çarklar kullanılmaya başlanmıştır. Bugün birçok çömlek üretim merkezinde elektrikle çalışan tornalar kullanılmasına karşın, kullanılan tornalar yöreden yöreye biçimsel farklılık göstermektedir. İzmir- Menemen ilçesi, Aydın -Karacasu ilçesi, ve Bilecik-Pazaryeri ilçesi Kınık köyünde torna milinin solda kalan ve merkezde yer almış olduğu tornalar kullanılmaktadır. Nevşehir ili Avanos ilçesinde torna milinin merkezde yer almış olduğu torna kullanılmaktadır.

²⁷ Garo Kürkman, Toprak, Ateş, Sır, 1. Baskı, İstanbul: 2005, Suna ve İnan Kırac Vakfı Yayını, s. 41.

²⁸ Ara Altun, Osmanlı da Çini ve Seramik Öyküsü, 2000, İstanbul: Creative Yayıncılık, s. 104.

²⁹ Zehra Çobanlı veGönül Öney, Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, T.C. Kültür Bakanlığı, 2007, s. 365.

1.6.GÜNÜMÜZ ÇÖMLEKÇİ MERKEZLERİ

1.6.1.Avanos Çömlekçiliği

Avanos ilçesi Nevşehir'e bağlı Nevşehir'in kuzeydoğusunda 18 kilometre uzaklıktadır. Kızılırmak nehrinin ikiye ayırdığı bu ilçe Kapadokya'nın Göreme, Ürgüp Üçhisar gibi turistik bölgelerden bir tanesidir. Volkanik bir bölge üstüne kurulmuştur Avanos. Kızılırmak'ın getirmiş olduğu kaliteli çamur ve civarda keşfedilen kil yataklarıyla çanak, çömlek üretimine müsait bir yerdedir.³⁰

Avanos'un kuruluşuyla beraber Avanos da çanak çömlek yapımına 1202 senesinde başlandığından bahsedilmektedir. Avanos'ta işlik ismi verilen ve fazlaca önceden kalma taştan oyma yapılar içerisine yerleşik olan iş yerinde 300 civarında çömlek ustasının o çağda çalışmış olduğu söylenmektedir. Avanos da çömlek üretimin de kullanmak için civarda, çömlekçi ustaları tarafınca test edilmiş, kullanıma uygun çamur yatakların dan faydalanılmaktadır.³¹

Resim 10: Avanos'ta Chez Bircan Atölyesin den Bir Kare

Kaynak: Mediha Alkan Fotoğraf Arşivi

Dağdan getirilen değişik kalitedeki topraklar elek yardımıyla elenip, işliklerde kullanılan dinlendirme havuzlarında 1/3 oranlarında sulandırılarak bir müddet dinlendirilir. Suda oluşturulan balçık üstüne, kuru toprak eklenerek yoğrulur.

³⁰<https://www.kapadokyadayim.com/avanos-gezilecek-yerler/>

³¹ Güngör Güner, Aynı, s. 77

Yoğrulan çamur dinlenmeye bırakılır, vakum prestren ve silindirden geçirilerek kullanıma uygun bir hale dönüştürülmektedir.³²

Elektrikle çalışan ama sadece gaz pedalı bulunan çarklar kullanılmaktadır. Çarkın yavaşlatılması yada durdurulması ayaklarla yapılmakta ve öteki merkezlerin aksine burada torna tablası merkezde yer almaktadır. Avanos'un geleneksel tornası olan "tepme tezgah" tamamen seramik birimlerden oluşmakta ve bugün sadece turistlere gösteri yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Avanos da yapılmak ta olan ürünler dekoratif ve geleneksel eserler olarak iki başlıkta incelenebilir. Turistik bir kesimde bulunmasından dolayı dekoratif ürünlerden duvar panoları, duvar tabakları, kadehler, Hitit kültürüne özgü gaga ağızlı formlar ve halkalı, ibrikler, ajur tekniği ile yapılan abajurlar ve dekoratif şişeler gibi mamuller üretilmektedir. Çömlekçi çarkında şekillendirme yönteminin haricinde civarda elle şekillendirme, presle, dökümle, kalıpla, şekillendirme metotları da kullanılmaktadır.³³

Resim 11: Nevşehir Avanos'tan Bir Atölye

Kaynak :Mediha Alkan Fotoğraf Arşivi

Kütahya'dan sağlanan ak çini çamuruyla meydana getirilen dekoratif mamuller fazlaca üretilmektedir. Çini çamuruyla üretilmiş ürünlere genellikle rapido

³² Ayşe Canbolat, Aynı, s.160

³³ Ayşe Canbolat, Aynı, s.161

kalemleri ile yapılan dekorlar, sır altı ve sır üstü dekorları yapılmaktadır. Rapido kalemi ile çizilen bezemeler şampanya rengi zemin üzerine siyah, okr sarısı zemin yada siyah, Anadolu Medeniyetlerinden Hitit ve Frig kültürüne has hayvan figürleri ve çeşitli motifler çizilerek verniklenmektedir. Avanos da atölyelerin dışında Anadolu Çömlekçilik ismi altında çalışan fabrika 1998'den beri sıvama yöntemiyle şekillendirilen saksılar, usta el yapımı küpler, pres baskı ürünler, ve döküm yöntemiyle şekillendirme olarak toplam 4 alanda dekoratif bahçe seramikleri, iç ve dış mekan seramikleri yapılmaktadır.³⁴

Avanos çömlekçiliğinde üretime devam eden ustalardan bir kaçına yer verilmiştir:

Resim 12: Aydın AFACAN Atölyesinde Çalışırken

Kaynak: <https://www.facebook.com/Profile.php?İd=100001189526896&Sk=Photos>

³⁴ Hakan Öcel s.24

Resim 13: Aydın AFACAN'ın Çalışmalarından Örnekler

Kaynak: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100001189526896&sk=photos>

Resim 14: Mustafa ULUADA Çömlekçi Çarkında Şekillendirme Yaparken

Kaynak: <https://www.facebook.com/mustafa.uluada.1/photos>

Resim 15: Mustafa ULUADA'nın Çalışmasından Örnek

Kaynak: <https://www.facebook.com/mustafa.uluada.1/photos>

1.6.2.Menemen Çömlekçiliği

Ege bölgesinde Menemen ilçesi İzmir'e bağlı olup 33 km mesafededir. Menemen'de çömlekçilik Kurtuluş Savaşı'nın başlarına dek yerli Rum ustalar tarafınca devamlılığını sürdürmüştür. Yerli Rumların savaş sonucunda bölgeyi bırakıp gitmeleri ile Konya ve civarından getirilen ustalar tarafınca teslim alınmış ve günümüze kadar devam ettirilmiştir.³⁵

³⁵ Berkan Tunçalp, "Menemen Çömlekçiliği", (Yayınlanmamış Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, G.S.F., İzmir: 2007)

Resim 16: Menemen Çömlekçiler Derneği Üyesi Yaklaşık 30 Çömlek Atölyesinin Ürünlerinin Bir Kısmı

Kaynak: <https://www.alaturka.info/tr/blog-tr/2831-huenerli-ellerin-anayurdu-menemen>

Menemen yöresinden çıkarılan toprak kurutulur, elek ile elenip yabancı cisimlerden temizlendikten sonrasında su ilave edilir. Dinlendirme havuzunda ayak ile çiğnetilir sonrasında istenilen koyuluğa ulaşıncaya kadar bekletilir ve daha sonrasında kare biçiminde parçalanarak atölyeye taşınır. Atölye'ye taşınan çamurlar prestene geçirilir ve son kullanıma uygun hale getirilmiş olunur. Presle hızlı üretimin olduğu bazı atölyelerdeyse bu işler daha süratli olabilmesi için karıştırıcılarla yapılmaktadır. Menemen de üretilen mamüller testi, saksı, küp en çok üretilen ürünler olmak üzere, bunların dışında büyük ebatta saksılar presle şekil verilmekte, yurt dışına ve yurt içine satışa sunulmaktadır. Menemen'de presle şekil verme fazlaca olduğundan çoğu zaman elektrikli, tünel ya da gazla çalışan fırınlar ile pişirilmeye devam etmektedir. Menemene has odunlu fırınlar kimi atölyelerde pişirilmeye devam etmektedir. Avanos'ta Karacasu'da olan benzer biçimde Menemende de cehennemlik ve mamüllerin doldurulduğu 2 kısımdan oluşan dikdörtgen şeklindeki fırınlar aktif olarak kullanılmaktadır. Bu fırınların başlangıç

bölümü diğer merkezlerinkinden çok daha büyüktür. Her fırın doldurma ve boşaltma yapılırken bu başlangıç yeri kapatılıp açılmaktadır.³⁶

Menemen çömlekçiliğinde üretim yapmaya devam eden ustalardan bir kaçı:

Resim 17: Ferzande Sin

Kaynak: https://www.facebook.com/ferzende.sin/photos_albums

³⁶ Ayşe Canbolat, Aynı, s.146

Resim 18: Ayhan İde Çalışmasını Yaparken

Kaynak: https://www.facebook.com/ayhan.ide.3/photos_by

Resim 19: Ayhan İde'nin Atölyesinden Örnekler

Kaynak: https://www.facebook.com/ayhan.ide.3/photos_by

Resim 20: Bilal DENİZ Atölyesinde Çalışma Yaparken

Kaynak: https://www.facebook.com/bilalden/photos_by

Resim 21:Bilal Ustanın Atölyesinden Örnekler

Kaynak: https://www.facebook.com/bilalden/photos_by

1.6.3.Karacasu Çömlekçiliği

Aydın bağılı olup Karacasu 781km² yüz sathına haiz bir ilçedir. Aydın'a 88 km uzaklıkta ve güneydoğusunda yer almaktadır. Bu bölge halkı geçimi tarımdır sağlamaktadır. Geçmişe bakılarak azalmış olmasına karşın Dumacılık çömlekçilik, dericilik halen devam ettirilmektedir. Geyre köyünün bulunmuş olduğu mevkideki Afrodiasias müzesinde gösterilen yapıtların civarda çömlekçilik tarihi çağlardan beridir devam ettiğini göstermektedir.³⁷

Karacasu çömleklerinin yapımında kullanılan çamur civarındaki Yazır köyü ile Eşek Koşağı diye adlandırılan konumdan çıkarılmaktadır. 1990'lı yıllara dek çömlek ustaları bu konumdan çamuru bidonlara yükleyip, eşekler yardımıyla atölyeye taşınmıştır. Daha sonrasında bu köyden birkaç aile yardımıyla çömlek üretiminde kullanılan kili traktörler ile taşıyarak atölyelere ulaştırmışlardır. 2000 senesinin ortasında Karacasu Belediyesi çömlekçilerin çamur ihtiyacını karşılamaya başlamış ve halen devam etmektedir. Mika genel olarak, pişmiş rengi beyaz olan maviye dönük bir renk veren maddedir. Bu maddeyi Karacasu çömlek ustaları dekor yapımında kullanmaktadırlar. Çömlekçiler mika'yı uzak olmayan bölgeden kendi olanaklarıyla elde etmektedirler.³⁸

³⁷ Rahşan Koçak, "Aydın-Karacasu Çömlekçiliği Ve Ustaları Üzerine Bir Araştırma", (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2015) s.7

³⁸ Mine Bardak "Geleneksel Karacasu Çömlekçiliği ve Gelin Testisinin Gelişimi ve Günümüz Yorumları" Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi s,86

Resim 22: Karacasu Çömlekçiliği Atölyeden Görüntü

Kaynak: <http://www.karacasu.gov.tr/karacasuda-comlekcilik>

Yöredeki ustalar tarafınca bardak çeşitleri, vazo, Mevlana bardağı gibi saplı tava, mumluk, şekerlik, kürdanlık, kupa, güveç, yoğurtluk, sütlaç kâsesi, şamdan ve Karacasu'ya özgü gelin bardağı ve bunun gibi farklı türde ürünler üretilmektedir. Şekillendirmede ortalama 20 senedir elektrikli tornalar kullanılmaktadır.³⁹

İlk kooperatif 1956 senesinde, Kütahyalı bir çömlek ustasının gayretleriyle Karacasu'da kurulmuş. Lakin kısa bir süre sonrasında kış aylarında atölyelerde çalışılmaması ayrıca satışların az olması, üretimin bitmesi gibi nedenlerden dolayı kapatılmıştır. İkinci Kooperatif 12 ortak ile 1985 senesinde kurulmuştur. Devlet desteğiyle Cuma mah. 3 km. aşağı tarafında 12 tane atölye inşa ediliyor. 4 sene sonrasında atölyelerin inşaatı tamamlanınca kooperatif sona ermiştir. Karacasu MYO akademisyenleri tarafından 2002 senesinde seramik derneği kurulmuş. İlk dönemlerde derneğin 6 üyesi var iken, şimdilerde 32 gibi üye toplanmıştır⁴⁰

³⁹ Ayşe Canbolat, Aynı, s.124

⁴⁰ Mehmet Çelik ve Tuna Doğan, "Karacasu Çömlekçiliği'nin Dünü- Bugünü", SERES 2007 Bildiriler Kitabı II., s. 924 930

Karacasu’da üretilen çanak çömleklerde, üretimini devam ettiren usta çırak bağı ile günümüze kadar aktarıldığını görmekteyiz. Karacasu, Cuma mahallesinde geleneksel üretim eski özgünlüğünde senelerdir devam etmektedir.⁴¹

Karacasu çömlekçiliğinde üretim yapmaya devam eden ustalardan bir kaçı:

Resim 23: Ali BARDAK Atölyesinden Görüntüler

Kaynak: <https://www.facebook.com/bardak1971/photos>

Resim 24: Yusuf Ekiz’in Atölyede Çalışması

Kaynak: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.101016609941103&type=3>

⁴¹ Sevim Çizer, Batı Anadolu’da geleneklerini koruyan bir çömlekçilik merkezi, “Karacasu Geliştirme ve Eğitim Dergisi”, 2006, s.10

Resim 25: Yusuf Ekiz'in Fırın Boşaltılması

Kaynak: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.101016609941103&type=3>

1.6.4.Kınık Çömlekçiliği

Kınık köyü 140 haneli Bilecik'e 30 km mesafede olan bir köydür. Kınık köyündeki çömlekçiliğin ortalama 100 senelik bir mazisi olmuştur. 1887 senesinde Bulgaristan göçmeni Şakir ustanın Kınık köyüne yerleşmesiyle çömlekçilik başlamıştır. Köyde 2 erkek çocuğuyla çömlek yapan Şakir usta 1932 senesinde vefat etmiştir. 2 erkek çocuğundan biri Mehmet olan, çömlekçiliği bırakmadan devam etmiştir. Çömlek ustalarının olmaması sebebiyle köylüler de giderek çömlekçiliği benimsemişlerdir.⁴²

⁴² Ayşe Canbolat, Aynı, s.131

Resim 26: Bilecik İli, Pazaryeri İlçesi, Kınık Köyünde Kullanılan Torna,

Kaynak: Zehra Çobanlı Arşivi.

1887 senesinde sadece bir atölyede üretim yapılmış olan Kınık köyünde çömlekçi atölyesi günümüzde 40'a yakın ve bu atölyelerde çalışmaların devam edildiğinden söz edilmektedir. Çömlek atölyeleri yaşamlarını devam ettirdikleri evlerin girişlerine yapılmışlardır.⁴³

Köyün merkezinden 1 km mesafeden getirilmiş olan kil, çamura dönüştürüldükten sonrasında zemine yazılan çamur ayakla çığnenir. Çamuru el ile yoğurma yapılır ve çarkın üstüne sabitlenerek şekil verilir.⁴⁴

Kullanılmakta olan elektrikli çarklar 1980'li yılların da Kınık köyüne elektrik ulaşmasıyla yaygınlık kazanmıştır. 1985 yılın da Kınık köyüne ilk pres makinesi alan ve bu makineden yararlanılarak şekillendirme yapan Mehmet Can usta'dır.⁴⁵

Kınık çömlekçiliğinde üretime devam eden ustalardan bir kaçına yer verilmiştir:

⁴³ Güngör Güner, Aynı, s.106

⁴⁴ Hakan Öcel, Aynı s.10

⁴⁵ Zehra Çobanlı, Gönül Öney, Aynı, s.431

Resim 27: Osman MENTEŞ'in Çömlekçi Çarkında Çalışması

Kaynak: https://www.facebook.com/TarzSeramik/photos_by

Resim 28: Zeki İpek'in Çömlekçi Çarkında Şekillendireme Aşaması

Kaynak: https://www.facebook.com/zipek11/photos_albums

1.7.ÇÖMLEKÇİ ÇARKINDA SANAT VE ZANAAT

Sanat, insanın dünyayla doğayla, kendi ve tüm çevresiyle oluşturduğu iletişim, bağlantı kurup kendine özgün yapılan çalışmalardır ve bu oluşum da ki süreç tamamıyla hususidir. Bu süreç, sanatçının kendi özüyle girdiği çatışmanın tecrübelerinden yararlanılarak elde edilir ve her hangi bir alete ve materyale mecburiyeti olmamıştır. Sanatta Faydacı yahut fiziksel bir menfaat ya da görevi olmamıştır. Sanat tarihi süresince, yararlı boyut yüklenmek istense de hiç bir süre zarfında sanat ile sanatçı bu boyutu kabullenmemiştir. Sanat, bir meslek diye oluşmamıştır ki bu amaç da meslek diye oluşmanın özgür olmayı engellemesinden dolayı uğraş vermiştir. Zanaat, yararlı bir gaye olan, teknikleri, araçları, kuralları ve geleneksel olarak meslek olarak üretime şeklidir. Kurallar koyan, üretilen bir şey ve o şeyin üretildiği bir malzeme vardır. Sanatın tam tersi aletlere ve materyallere ihtiyaç duyar.⁴⁶

Sanayi devriminde ki yükseliş ile öyle bir dereceye gelinmişti ki artık önceki yeteneklerin birçoğu gereksiz, eski tarzda çalışmak ise mümkün değildi. Çömlek ustaları artık para karşılığın da çalışan amele idi; işgücünde yükselmeyle beraber iş bölümünde de artma, sonunda iş sahipleri eğitim ve üretim işini kontrole alıyorlardı. Bauhaus tasarısında makineyle el işçiliği arasında tezatlığın kaybedilmesi amaçlanmıştır. Zanaat, sanat ve endüstrinin bütünleşmesinden oluşan eğitim sistemi imgenlenmekteydi.⁴⁷

Seramik sanatı zorlu koşullar atlatarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu süreçte seramik sanatının kullanım eşyasından ayrılıp sanat malzemesi haline dönüşmesidir. Seramik çağdaş sanatta önemli bir yere sahip olan malzeme olmuştur. 19.y.yada Endüstri Devrimi ile el sanatları gerilemiş sonra Art&Crafts ve Bauhaus Okulu ile canlandırılmaya çalışılmıştır. 19.yy'ın sonlarına doğru Uzakdoğu seramiklerine ilginin yükselmesiyle Japon ve Çin seramik sanatı incelenerek üretim çalışmalarına girişilmiştir.⁴⁸

⁴⁶ Erdal Ünsal, "Sanat ve Hayat Bağlamında, Sanat/Zanaat Söylemi", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S,1,2018, s,117

⁴⁷ Erdal Ünsal, Aynı,2018, s,122

⁴⁸ Gökhan Ölmezoğlu, "Çömlekçi Tornasında Sanatsal Uygulamalar" (Yüksek Lisans Tezi,Uşak Üniversitesi,2021)s,33

Sanayi Devrimi ile birlikte insan duygu ve düşüncelerinden uzak, makinelerin yaptığı birbirini tekrar eden duygusuz eşyalar kullanılmaya başlamış. William Morris ve John Ruskin kendi uğraşlarıyla 1897 yılında endüstri ürünlerinde sanatsal düşünce eklemeye çalışmışlardır.⁴⁹

Sanatçıların vazgeçemeyeceği şeyin el işçiliği olduğu nettir. Bauhaus el işçiliğini sanatın temeline yerleştirmiş ve bu yönde atölye olacak biçimde yapılmıştır. Sanatın temelinde olan zanaat öğrenilebilir ama sanat öğretilmez. Bu ürünlerin oluşturulmasında zanaat eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bauhaus okulu yeni uygulamalar ve programlar içermektedir. Öğrenciler arzuladığı atölyeyi seçmeden önce, hazırlık ve başlangıç derslerine katılmalı, ilk el becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirmeye müteveccih derslere katılmak zorundadırlar. Öğrenciler derslerde sanatta tasarım ilkeleri olan ifade, form, doku, kompozisyon, renk gibi konular öğretilmektedir. Hatta malzeme bilgisi ve bu bilgiye dayanılarak tasarım yapılması anlayışı da önemlidir. Bu eğitim sisteminde öğretici yoktur ve Ustalar çırakları eğitim vermektedir. Sanat ve zanaat ustaları birlikte çalışmaktadır.⁵⁰

Weimar’da bir çömlek atölyesi kurmak amacıyla W. Gropius ve G. Marcks, Krehan kardeşlerle 1920 yılında anlaşmışlardır. 1920 Dornburg yakınındaki Saale’de, heykeltıraş olan Gerhard Marcks, çömlek ustası olan Max Krehan liderliklerinde atölye kurulur. Dornburg Şatosunun eskimiş ahırlarından kurulmuş olan Krehan atölyesi, 1925 yılında en çok üreten ve tasarlayan atölye olmaya başlar. Heykeltıraş Gerhard Marcks, çömlek atölyesi öğretmeni seramiğe olan ilgisiyle tanınır. Marcks, öğrencilere seramik tarih derslerini de vermiştir. Marcks, bilhassa çaydanlık ve çanak tasarımları üretimiyle alakalı dış kaynaklara okul birleştiren kişidir.⁵¹

⁴⁹ Gökhan Ölmezoğlu, Aynı, 2021, s,33

⁵⁰ Perihan Şan Aslan, ‘‘Bauhaus Ekolü ve Endüstriyel Seramik Tasarımına Etkileri’’, İdil Dergi, S, 8, 2019, s,1308

⁵¹ Banu Hatice Gürcüm, Semiha Kartal, ‘‘Bauhaus ile Tasarıma Dönüşen Zanaat’’, İdil Dergi, Sayı:34,2017,s,1783

Resim 29: Max Krehan Tarafından Verilen Seramik Kursu

Kaynak: Banu Hatice Gürcüm, Semiha Kartal, ‘‘Bauhaus ile Tasarıma Dönüşen Zanaat’’, ‘İdil Dergi, Sayı:34,2017,s,1784

Bauhaus okulunun bünyesindeki seramik atölyesi farklı tasarımlar geliştirerek kendine has sanatsal ürünler çıkarmayı başarmışlardır. Çömlek ustası Max Krehan ve Walter Gropius seramik sanatının incelikleriyle oluşan hassas formlar çıkarmışlardır. Formlar fonksiyonel olarak vazo gibi görünmüşler ama öncelikleri sanatsal ürünler olmuştur.⁵²

⁵² Gökhan Ölmezoğlu, Aynı, 2021, s,34

Resim 30: Max Krehan'ın Atölyesi

Kaynak: Banu Hatice Gürcüm, Semiha Kartal, "Bauhaus İle Tasarıma Dönüşen Zanaat", 'İdil Dergi,
Sayı:34,2017,S,1784

2. BÖLÜM: ÇAYIN, ÇAYDANLIĞIN TANIMI ve ÇAYDANLIĞIN YAPIM AŞAMALARI

2.1.ÇAYIN TANIMI

Çinceden gelme bir kelimedir. Çaygillerden bir ağaç türü. Bu ağaç türünün özel işlemlere tabi tutularak kurutulan yaprağına da çay ismi verilir. Bu yaprakların haşlanması ile elde edilmiş güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli çiçektir.⁵³

Resim 31: Çay Bitkisi

Kaynak: [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_\(bitki\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ay_(bitki)) (20.12.2020)

Çay ile alakalı ilk yazılı kayıt bir Arap seyahatnamesinde görülür. Seyahat eden bu şahıs 879 dan sonrasında Kanton şehri gelirlerinin çaydan ve tuzdan alınan vergilerden sağlandığını yazmıştır. Maro Polo 1285’de Çin’de bir Maliye memurunun çaydan alınan vergileri arttırdığını için görevinden alındığını söyler. Avrupa sadece büyük kâşifler sayesinde Uzak Doğu hakkında ki daha iyi bilgi sahibi olmaya başlamıştır. On altıncı yüzyılın sonunda doğu da bodur bir ağacın yapraklarından nefis bir içki yapılmış olduğu rivayetini yaydılar.⁵⁴

⁵³ Türk Dil Kurumu sözlüğü.1988. s.285

⁵⁴ Kakuzo.1994.s.17

Resim 32:Antik Çin’de Çay Hazırlama Sahneleri

Kaynak: Sadettin Aygün, Öznur Yıldırım ‘‘Renk, Dekor ve Form Açısından

20.yüzyılda Avrupa’da Üretilen Endüstriyel Seramik Çaydanlıklar’’ Sanat & Tasarım Dergisi, 176-179Çayın anayurdu Yukarı Birmanya, Güneydoğu Çin ve Orta Vietnam içinde kalan bölgedir. Yabani çay bitkilerinin boyu 10m’ ye eriştiği halde özel yetiştirilenler 1-3 m boyundadır. Yaprakları kısa saplı ve sert kokuludur. Meyvesi odunsu kapsül şeklindedir. Çay ağacının pek çok çeşidi vardır; Camelia Joponicave The Sinansis de denir. Ticari çay, dışarıdan bakıldığı vakit birbirinden oldukça farklı gözükken Hint çay ağacı ile Çin çay ağacının melezleşmesinden doğan bir çay ağacından elde edilir. Çay düzenli nemli bir iklim ister, ama soğuğa da fazlaca dayanıklıdır. Tohumdan elde edilen filizler on ay sonra bahçeye dikilir. Çoğu vakit çalımsı baklagillerle bir ekilir, bundan dolayı onların yeşil yaprakları gübre yerine geçmektedir. Sürgünlerin sayısını arttırmak için her sene budamak gerekmektedir. üç buçuk yaşından sonrasında her sene ürün alınmaktadır. Dalların uç yaprakları toplanılmaktadır. En değerli ve en iyi çay tepe tomurcuklarından oluşmaktadır. Çay, eski çağdan beri Çin’de kullanılmaktadır. XIII. yy.’da Japonyada XII. yy. da İngiltere’ye götürülmüştür. Çayda %2 kadar kafein vardır, ancak taze bitkide bu ternoit halinde bulunmaktadır.⁵⁵

⁵⁵ Meydan, Larousse.s.160-161

Resim 33: Çay Bitkisinin İşlenerek, Çaydanlıkta Demlenerek Son Halinin Sunumu

Kaynak: <https://www.akademiktarihtr.com/cay/> (11.07.2021)

İlk çay biraz tıbbi, birazcıkta da keyifi olarak içilmiş, çay içerek zihni uyanık tutmak, bin bir derde ilaç olarak istifade etmek birincil amaç olmuştur. Kimi kültürler çayı bir meşrubat olarak günlük yaşamlarında kullanmışlar, kimi kültürler de çayla beraber çay felsefesini de hayatlarına dâhil ederek geliştirmişlerdir. Çayın sıcak bir meşrubat olmasının dışında anlamlar yüklenmesi çay kültürünün oluşumunda oldukça etkilidir. İlk başlarda Çinliler, sonrasında Koreliler, MS 1 Oca 501 – MS 31 Ara 600 itibaren ise Japonlar; çay yapımı, sunumu ve içilmesi ile ilgili olarak geleneksel törenler geliştirmişlerdir. Dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde değişik şekillerde çay içilmektedir. Dünya üzerinde yaygın olarak tüketilen çay Uzakdoğu kültürlerinde anlam kazanmakta ve geleneksel çay içme törenlerinde kullanılan seramik çaydanlıklar batı kültüründen farklılıklar göstermektedir.⁵⁶

Türkiye’de çay üretim miktarı resmî kayıtlarda 1879 yılına aittir. Yeni yetişen ağaç şeklinde dikimi yapılan çay bitkisinin mahsülünü elde etmek için 4 sene geçmesi, çay tohumundan ise ürün alabilmek için yaklaşık dört beş sene gerekmektedir. 1947’de Rize ilimizde ilk çay fabrikası işletmeye açılmıştır. Artvin’den Ordu’ya dek uzanan sahil kısmında ve sahilin 1000 m gibi yukarıda kalan kısımlarda, büyük ölçüde çay fidanı yetiştirilmektedir. Ülkemizde çay üretiminde ilk

⁵⁶ Zehra Çobanlı, Betül Demir Karakaya, ‘‘Çin Çay Kültüründe Yıxıng Çaydanlıklarının Yeri’’ 5. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, s,12

sırada Rize ilimiz olmaktadır,. Türkiye’de üretilmiş olan çayın %95’inden fazla olmak üzere siyah çay olup satışa sunulmaktadır. 1930’lara kadar ülkemizde içilen çaylar, yabancı ülkelerden ithal edilip üretim yapılmıştır.⁵⁷

Türkiye Türkleri, çayı orta Asya’dan öğrenmelerine karşın çayı yetiştirip tüketmeye ancak 19. y.y’da başlamışlardır. Çayın “Demlik” ismi verilen kapta demlenmesi ve sıcak tutulması gibi bir tüketim şeklini çay kültür’üne katmışlardır. Ayrıca ince belli cam bardakta çay içme kültürü, Türkiye Türklerine özgü bir gelenektir.⁵⁸

Türk kültüründe çayın önemini açıklayan arkeolojik kalıntılar incelendiğinde çayı birinci içen Türk kavminde Hunların tattığı görülmüştür. Çin’e coğrafi konumdan yakın olması Hunların yeme ve içme kültüründen etkilenmiş oldukları anlaşılıyor. Bilhassa MÖ 1.y.y. başlarında bulunan, bronz kapların içerisinde çay kalıntıları bulunmasına dayanmaktadır. Bu kalıntı ile Türklerin çay tüketme kültürüne ilişkin en eski kanıtları olmaktadır.⁵⁹

Siyah çay tüketimi Türklerin kültür ve yaşam biçiminin ayrılmayan parçası haline gelmiştir. Türk çayı, küçük taneli siyah çayla demleme yapılır ayrıca ince belli olarak bilinen küçük cam bardakla sunulur. Türklere özgü çay demleme çaydanlık veya semaver diye isimlendirilen kaplar kullanılır ayrıca demlik olan ikinci farklı bir kap kullanılmaktadır. Çaydanlıkta su kaynatılırken içi boş olan demlik su buharında ısıtılmalıdır. Çay konulan demliğe kaynamış su eklenir. Çaydanlıkta eksilen su ya ekleme yapılır sonra demlikteki çay demlensin diye beklenir. Demlenme kısa tutulur çaydaki oksidasyonu önlemek amacıyla. Demlenme uzun tutulursa bayat çay yani acı ve sert demlenme yapılmış olur. Çayda dem açmak istenilirse çaydanlıkta ki kaynar su ilave edilir. İstenirse çaya şekeri sonra eklenir. Az demli çaya açık çay olarak ifade edilirken, çok demli çaya ise koyu çay denir. Ayrıca çayın kusursuz olması için demleme ile eklenmesi gereken kaynar suyun ölçütü ise tavşankanı olarak adlandırılır. Tavşankanı çay, en iyi yapılan çay ölçütü olmuştur.⁶⁰

⁵⁷ TC Milli Eğitim Bakanlığı Yiyecek İçecek Hizmetleri “Çayların Servisi” Ankara, 2014,s,11

⁵⁸ A. Cüneyt Er”Çağdaş Seramik Sanatında Çaydanlık” Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, s,160

⁵⁹ Gülsüm Çalışır, İhsan Türkal, Burak Türten , “Çay İçme Kültürünün Kişiler Arası İletişime Katkısı” Mavi Atlas,2019, s.59

⁶⁰Serkan Güneş, “Türk Çay Kültürü ve Ürünleri” Milli Folklor,2012, s237

Ayrıca ülkemizin hemen hemen her bölgesinde kullanılan semaver, bilhassa maksat ve niyet açısından ayrı bir kültür oluşturur. Toplumun kültürel durumu, damak zevki, karakteri, ekonomisine makul olan her tür semaver çeşitleri bulunmaktadır. Kökeni Türk olan semaverlerin anayurdu Buhara'dır. Buhara'nın ardından Rusya, Anadolu, Doğu ve Uzakdoğu Asya İran, Kafkasya ve dünya üzerindeki her bir bölgeye dağılmıştır. Bilhassa Türklere has konuk ikramlarında, akşam sohbetlerinde, köy evlerinde, pikniklerde, düğünler ile dernekler de kullanılmaktadır. Özel törenlerde, av partilerinde, saraylar, köşklere semaver çayları içilmiş ve oldukça ünlüdür.⁶¹

Semaverler 19. y.y başlayarak Ortaasya'da çokça kullanılmıştır. Ahmet Yesevi'nin bir öğüt üzerine çayların şifa olduğuna inanırlar ve semaverlerin ise şifa dağıttığına inanılmıştır. Semaverlerin şifa kaynağı olduğuna öyle inananmışlar ki hamamların çıkışlarında, mevlitlerde insanların rahatlaması amacıyla semaverler kaynatılır hemen çaylar içilirmiş. Semaverler edebiyatta da büyük bir yer almaktadır ve hastaneyi andırdığı ifade edilmiştir.⁶²

Resim 34:Bakırdan Semaver

Kaynak: <https://www.bilgiustam.com/semaver-nedir/>

⁶¹ TC Milli Eğitim Bakanlığı Yiyecek İçecek Hizmetleri ‘‘Çayların Servisi’’ Ankara, 2014,s,20

⁶² Kerim Usta, Kültürlere Göre Çay Hakkında Bilgiler, 2014

2.2.ÇAYDANLIK

Sözlük anlamıyla ‘‘çaydanlık içinde çay pişirilen kaptır’’⁶³

Japonya’da, Çin’de ya da İngiltere’de çay seramonisi’nin en mühim estetik unsurlarından biri çayın sunuluşunda kullanılan kapların seçimidir. Çin’de en başından beri çayın rengini, farklı renklerde dışa vuran renkli killerden meydana getirilen ya da renkli sırlama yapılan seramik kaplar gözdeydi. 1510’lu yıllardan itibaren Çin’in Yixing bölgesinde sanatsal kıymeti çok yüksek olan çaydanlıklar üreilmeye başlanmıştır. Yixing bölgesinde killerin farklı renklerle pürüzsüz yüzeyler sunuyordu. Kilin gözeneksiz bir yapıda, renkli pişme özelliğinden dolayı birçok sanatçı eserlerini sırlamadı. Bu civarda önceleri elde şekillendirilen çaydanlıklar, artan istekler üstüne tornada şekillendirildi;18.yy.da ise kalıp yöntemiyle üretime geçilmiştir. Son iki yöntemde emzik ve kulp gibi elemanları ve süsleme öğeleri, elde şekillendirme yöntemiyle oluşturuldu.⁶⁴

16.yy sonlarında Çin’de çaydanlık formlarında işlevselliğin yanı sıra farklı hayvan ve bitki motifleri kullanılarak yeni anlamlar yüklenmiştir. Böylelikle çaydanlıklar çay servislerinde kullanılan araçlar olmaktan çıkarak felsefeyi ve düşüncüyü yansıtan iletişim objeleri haline gelmişlerdir.⁶⁵

⁶³ Türk Dil Kurumu Sözlüğü. 1988.s.285

⁶⁴ A.Cüneyt ER’’Çay Kültürü ve Buna Bağlı Olarak Endüstriyel Üretim Çay Takımlarının İncelenmesi’’(Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi)1998,s.66

⁶⁵ A.Cüneyt ER, Aynı, 2015, s.66

Resim 35: Yüksek Kulplu Yixing Çaydanlık, Wu Jing, Mezar Buluntusu

Kaynak: <http://yixing-teapots.net/1st-yixing-teapot.htmson> ,25.12.2020

Çay Avrupa'ya XVII. yy'da getirilmiştir. İlk olarak deva sayılmış. Yüzyıl bitiminde her gün tüketilen bir içki haline gelmiş, ilk çaydanlıklarda o vakit yapılmıştır. Bu çaydanlıklar metal ve çay takımının bir parçası haline gelmiştir. Daha sonra XVIII. yy'la birlikte çaydanlıklar porselen ve seramikten yapılmaya başlanmıştır.⁶⁶

2.2.1.Sanatsal Çaydanlıklar

Sanatsal Seramik Tasarımı, tüm şekil verme metotlarıyla şekil verilebilen kullanılabilir olabilir ama seri üretim olamayan, dinsel inancını, toplumun kültür düzeyini, duyarlılığını ve davranışlarını kısaca güncel yaşantıyı aktaran seramik, malzemelerin bütün imkânlarını kullanmak bugünlerdeki kavram la estetik, orijinal yaratıcılığın ifade şekli.⁶⁷

⁶⁶ Meydan Larousse 1970s. 160

⁶⁷ İsmail Yardımcı, "Anadolu'da Başlangıcından Günümüze Seramik – Metal Teknik ve Biçim Etkileşimleri (YLT, Anadolu Üniv. Sos. Bil. Ens., Eskişehir, 1993), s.4.

Seramik, bilhassa gelenek ile yetişen sanat dalıdır. Anadolu tarihinde ortalama 6000 senedir seramik üretimi yapıldığı düşünüldüğünde, uygar seramik sanatçıları büyük bir alanda çalışma imkânları sunmuştur. Seramik bir sanat dalı olmasından çok, zanaat veya dekoratif çalışmalar vermiş kabul edilen zaman da bile sanatsal kıymeti büyük biçimler üretilmiş olduğu farklı müzeler de görülebilir. Anadolu'da seramiği plastik manada zenginlikleri biçimleri bugüne kadar taşımada yardımcı olmuştur. Çok tanrılı dinlere razı gelen medeniyetlerin ürettikleri farklı biçimlerdeki seramikten yapılan çanaklar, günümüz seramik sanatında dahi takdir edilecek kalitelere ürettikleri yapılmış. Modern seramik sanatındaki sanatçılar, öteki sanat dallarında ki gibi hürdür. Benzer biçimde, seramik çaydanlık üretimi yapan sanatçıların da bu hürlükte yararlanmaktadır. Bugünün seramik sanatçıları, yapıt üretim esnasında çevresini saran olumlu veya olumsuz her şeyden faydalanabilmektedir. Sanatçıların faydalandığı şekil, sanatçılar tarafınca tasarlanır eser olarak tekrar ortaya çıkarılır. Seramik sanatı tarihince, seramik sanatçısına veya çömlek ustasına doğadaki her çeşit objenin konu olmuştur. Bu görüş düşünülerek, seramikten çaydanlıklar üreten sanatçılar yakın biçimde çevresindeki varlıklardan ve ya doğanın etkisinde kalarak ve bunları eleştirerek yapıt üretmişlerdir. Seramik eserlerin üretiminde, duygu ve kavramlar da çıkış noktası olabilmektedir.⁶⁸

Resim 36: Yakut Kırmızısı Sırlı Deve Çaydanlık

Moore Brothers Pottery, İngiltere, 1875, yükseklik: 20.32 cm., Victoria ve Albert Müzesi, Londra.

(Kaynak: Garth Clark, The Eccentric Teapot, Abbeville Press, New York, 1989, s:67)

⁶⁸ A. Cüneyt Er, Aynı,2015, s.55

Sanatçının çalıştığı konu her şey olabilir, yapıtın orijinal yapan tasarımcının veya sanatçının yapıtı üstündeki orijinalligidir. Çalışmayı orijinal yapan ise, konunun sanatçısı tarafınca yorumlanışdır; bu da sanatçının üslubuyla yakından alakalıdır. Seramik sanatında sanatsal değer ile birlikte yapıt bir bildiri kaygısı da taşıyabilir. Toplumsal hassasiyet mevzusunda tabiatın katledilmesi insanların dışında canlıların yaşam alanlarını ellerinden alınıyor olması vb. konular seramik yapıt mevzusu olabilmektedir. Seramik çaydanlıklar, kendi başlarına bir nesnelikten çıkıp bir bütünün parçası olmuş, sadece can alıcı nokta gene çaydanlıkların kendileri olmuştur. Sanatçı sadece güzel bir kıymet vererek çaydanlık üretebilmektedir. Komik, cinsellik, Hiciv konular da çaydanlıklara mevzu olarak işlenebilir.⁶⁹

Resim 37: Richard Notkin“Kaldırım Kenarı”. 1986, Stoneware,

(Kaynak Ulysses Grand Diettz, Great Pots. S.136)

⁶⁹ A. Cüneyt Er, "Aynı" 2015, s.56

2.2.2.Endüstriyel Çaydanlıklar

Endüstriyel tasarım; endüstriyel metotlarla üretilmiş ürünlerin kullanıcı tarafından psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarına uygunluk gösterecek şekilde tasarlanması süreci olarak tanımlana bilinir.⁷⁰

19.yüzyıldan bu yana toplumdaki farklılaşma teknolojik ve bilişsel gelişmenin sonuçlarından biri de endüstriyel seramik sanatının etkilenmesine neden olmuş. Sanat için sanat fikrinin yerini sanatta halka inince Dünya pazarına genişlemesiyle birlikte kaliteli ürün çıkarma düşüncesi oluşmuştur. Bu dönem de ufak atölyeler el ile teker teker üretilmek için uğraşılan ürün ihtiyaçlara yanıt verememesinden endüstriyel üretim alanlarında gelişme olmuş. Endüstriyel sanat, ucuz maliyet, hızlı, seri iyi hâsılat elde edilmiş olduğu görülmüştür ancak bu yozlaşmış, taklit, ucuz işlerin de piyasaya da çoğalmasına sebep olmuş olduğu görülmüştür. Günümüzdeki kullandığımız ürünlerden, yer kaplama, duvar kaplama malzemesinden mimariye, elektrikli aletlerden, sağlık araç gereçlerine değin Endüstriyel seramik sanatının yapısında üretiliyor olduğu bilinmekte.⁷¹

⁷⁰ İsmet Yüksel, “Endüstriyel Seramik Tasarımı ve Üretimi Sürecinde Problem-Çözüm Odaklı Yaklaşımlar” ulakbilge, 2018, Sayı.28, s:1249

⁷¹ Ayşegül Türedi Özen, “Ateşin Toprağa Hükmettiği Sanat”, (Anadolu Sanat, Anadolu Üniversitesi G.S.F. Yayını,No:762, Eskişehir, Aralık 1993) s.160-161.

Resim 38:Nathalie Krebs, 1940, Stoneware, 16,5x17,8x13,3cm

Kaynak: CLARK, Garth, The Artful Teapot, New York, 2001, 256 s

Seramik şekillendirme yöntemlerinin tümü ile seramik çaydanlık üretimi yapılabilmektedir. Fonksiyonel çaydanlıkların üretiminde endüstriyel diye adlandırılan, çarkta şekillendirme ve kalıp döküm çoğunlukla seçim yapılan yöntemlerin içindedir. Endüstriyel metotlarla hızlı üretimi, bu günlerde bir çok fabrikalar çaydanlık üretiminde kullanılmaktadır. Endüstriyel metotla tasarlanan model yapılmalıdır, hazırlanan kalıplar çoğaltılırlar ve döküm çamuru dökülerek üretimler yapılmaktadır. Bu metot genel olarak endüstriyel üretimler yapmakta olan fabrikalar ve işletme tarafınca seçilmektedir. Dünya da ve ülkemizde seri üretilen çaydanlıkların makbul olan fonksiyonel olma standartlığını taşıması mecburiyetindedir.⁷²

⁷² A. Cüneyt Er, Aynı, 2015, s.52

Resim 39: Otto Lindig. Çay takımı, 1926, New York Modern Sanatlar Müzesi

Kaynak: YÜKSEL İsmet, ‘Endüstriyel Seramik Tasarımı ve Üretimi Sürecinde Problem Çözüm Odaklı Yaklaşımlar ‘ulakbilge, 2018,cilt 6, sayı 28. s.1250

Hangi yöntemle üretilmiş olursa olsun, fonksiyonel bir çaydanlığın tasarımı başarıya ulaşmış olmasının, üstünde taşımış olduğu plastikiyet kıymet ile orantılı. Çaydanlık gövde, kulp, ibrik gibi birimlerin birbirlerine olan ilişkisinin güzel bir biçimde çözümlenmesi gerekir. Tasarımın başarıya ulaşmış olan özelliklerden bazıları, kapağın kullanım esnasında düşmemesi, kulpun doğru yerleştirilmesi, emziğin doğru yönde ana bünyeye yerleşmiş olması, kullanımdan sonrasında basit temizlenebilir olmasıdır. Özellikle özgür üretim yapan sanatçılar tarafınca ve atölye seramikçiliğinde sıklıkla kullanılmış olan bir öteki metot ise çömlekçi tornası şekillendirme. Çömlekçi tornası şekillendirmenin, modern olmayan bir şekil verme yöntemi olup bugünkü çağdaş seramik sanatından, bilhassa kullanıla bilinir seramik çaydanlıklar üretimi oldukça çok kullanılmış bir metot olduğu söylenir. Çömlekçi tornası, seramiklerin biçim üretiminde bol olanaklar sunmuştur.⁷³

⁷³ A. Cüneyt Er, Aynı, 2015, s.53

Resim 40: Endüstriyel üretim çaydanlık. A. Cüneyt ER, 1160 °C, 2010.

Kaynak: https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos_by

2.3.Çömlekçi Çarkında Çaydanlık Yapımı

Çeşitli ülkelerde çay önemli bir kültürel etkinliktir. Çay hazırlanması, sunumu ve içimi ülkelere göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin Çin, Japonya, Türkiye, Rusya İngiltere ve Mısır gibi ülkelerde farklı yapılaş ve sunuş biçimleri vardır. Dünya genelinde önemli bir yere sahip olan çay kültürünün bir getirisi olarak çaydanlık formu, çömlekçi çarkında en çok şekillendirilen formlardan biridir. Çaydanlık; gövde, kapak, kulp ve emzik gibi çeşitli eklentilerden oluşmakta ve kulp hariç diğer parçaları tornada tek tek şekillendirilip deri sertliğine ulaştığında birleştirilmektedir.⁷⁴

⁷⁴ Ayşe Canbolat, Aynı, s,91

Resim 41:Çaydanlık Kesiti,

Kaynak: Chappelhow, 2001, s. 110

Çaydanlığın gövdesinin şekillendirilmesi için tornada çamur kütlesi merkeze getirilir içi oyulur ve silindir şekli verilir. İstenilen yüksekliğe getirilen silindir çeki tahtası verilerek kavisli bir form elde edilir. Bu yöntem karınlama veya şişirme olarak da isimlendirilmektedir.

İstenilen şekil verilen çaydanlığın ağız kısmında kapağın oturabileceği bir yuva yapılır ve dudak olarak tabir edilen bu kısım, hafif dışa doğru çıkıntılı bırakılır.

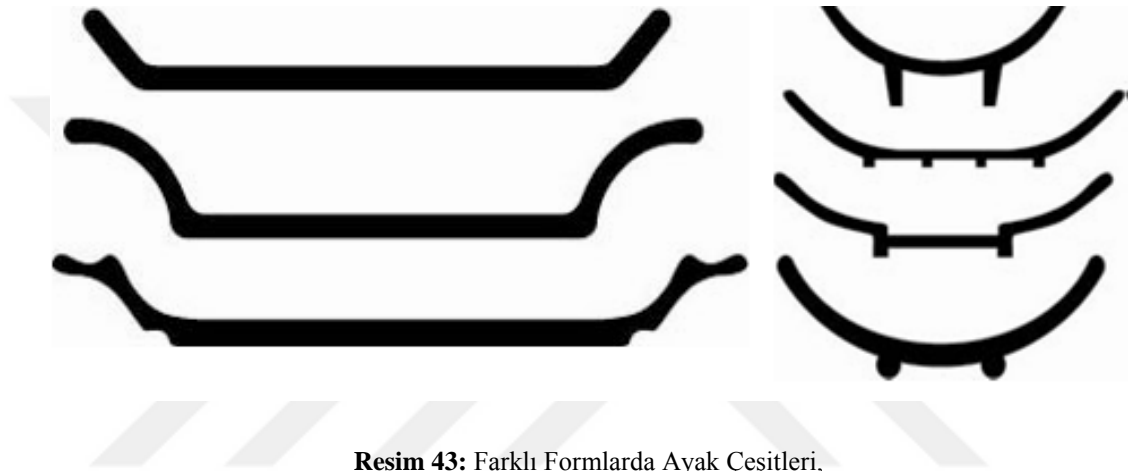

Resim 42:Çaydanlık Gövde Şekillendirme

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

2.3.1.Ayak Yapımı

Dip alma işlemi çaydanlık, kupa, tabak, bardak gibi çeşitli formlara uygulanmaktadır. Dip alma genellikle tornada şekillendirilen formların yüzeyindeki fazlalıkların alınması veya formlara ayak yapmak için uygulanmaktadır. Ayak yapımı iki şekilde yapılabilir. İlki dip alma esnasında ana formdan yararlanılarak ayak yapılabilir. İkincisi ise sonradan ayak eklenebilir. Formun estetik görünümü ve kullanım amacı düşünülerek uygun ayak şekli seçilir.

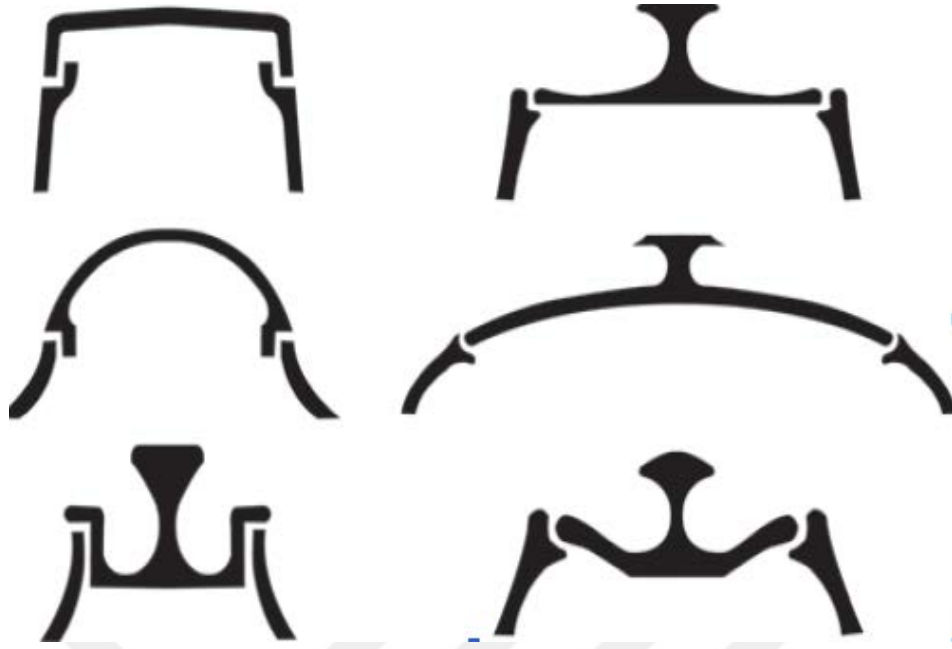

Resim 43: Farklı formlarda Ayak Çeşitleri,

Kaynak: Mary Chappelhow, Thrown Pottery Techniques Revealed, Iola Wiss Krause Publications, 2001, s. 58

2.3.2.Kapak Yapımı

Çaydanlıklar Güveç, şekerlik saklama kapları gibi belirli formlarda bulunmaktadır kapak. Şekillendirilen Form kullanımda ki amacı da düşünülerek en iyi olabilecek kapak seçilip ve şekillenir.

Resim 44: Kapak Çeşitleri,

Kaynak: Robert Piepenburg, The Spirit of Clay, 1998, s. 238

Çeşitli şekillere sahip kapaklar genellikle iki şekilde biçimlendirilir. Bunlardan ilki tutamak yeri üstte olacak şekildedir. Diğer bir yöntem ise; tam tersi kapağın forma oturan kısmı üstte yer alacak şekilde biçimlendirilir. Bu yöntemlerin kullanımında kapağın türü kapak yapım yöntemini göstermektedir.

Tornada merkezlenen kütlemin ortası tutamak yeri bırakılır ve kapak şekillendirilir. Daha önce şekillendirilen çaydanlık gövdesinin ağız kısmı pergelle sürekli ölçülür ve kapak istenilen ölçüye geldiğinde tutamak yeri şekillendirilir. Çamur kütlesi üzerinden kesilerek istenilen kıvama gelinceye kadar bekletilir.

Resim 45:Kapak Şekillendirme

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

2.3.3.Emzik Yapımı

Testi Çaydanlığına benzer şekiller üzerinde emzik mühim bir tamamlayıcıdır. İşte bu nedenle formun görsel ve işlev açısından tamamlanan emzik yapımının takılması ciddidir. Emziğin ana bünye içinde ki sıvının dışarı aktarımına yardımcı olan mühim bir eklentisidir. Emzik yapımında süzgeçli ve süzgeçsiz olarak iki şekilde yapılmaktadır. Emzikle gövdenin birleşeceği kısma 5-6 tane delik açılan çaydanlığa süzgeçli, emzikle gövdenin birleştiği kısmı kaplayacak büyüklükte tek bir delik olan çaydanlıklar süzgeçsiz olarak adlandırılır.

Emzik için sabitlenen çamur silindir yapılır ayrıca istenilen kalınlıkta olduğu formun yukarı kısmı konik biçimde şekillendirilir. Daha sonra elde edilen form kesilerek istenilen kıvama gelinceye kadar bekletilmelidir.

Resim 46:İbrik Şekillendirme

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

Deri sertliğine gelen form, çaydanlığın gövdesine uyacak şekilde kesilir ve kenarları çaydanlığa oturacak şekilde düzenlemesi yapılır. Çaydanlığın gövdesine emziğin oturacağı kısma süzgeçli veya süzgeçsiz isteğe bağlı delikler açılır. Birleşim noktaları çentiklenir ve balçık sürülür emzik, çaydanlığın gövdesine yapıştırılır ve gövdeye kaynaştırılır

Resim 47:İbrikle Gövdeyi Birleştirme

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

2.3.4.Kulp Yapımı

Kulp; vazo, çaydanlık, testi ve küp tarzında çoğu formlarda en mühimi taşıma amaçlı eklentisidir. Ufak boyutlardaki formların kulpu görüntü amacıyla kullanılmada çaydanlık gibi formda taşıma işlemine yardımcı olan kulp aslında işlevsel bir eklentidir

Elastikiyeti güzel az miktarda çamur bir yere sabitlenip veya direkt bir elle çamur tutulur diğer el de sürekli aşağı doğru sağma işlemi yapılır. Kulp yaparken çamuru tutan elin kuru sağma yapılan elin ise sürekli ıslak olması gerek. Sağma işlemi ıslak elin çamuru sürekli yukarıdan aşağı doğru yavaş yavaş kayarak uzatılmasına denir. Bu işlemi çamurun istenilen uzunluk ve kalınlığa varıncaya kadar hızlı yapılır.

Resim 48: Kulp Yapımı

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

Resim 49: Çaydanlığın Eklentilerinin Tamamlanmış Hali

Kaynak: Ayşe Canbolat Resim Arşivi

2.4.Çaydanlıkta Olması Gereken Özellikler

Çaydanlıklar amacına ve formuna uygun olarak bir kulp emziği üzerlerinde bulundurulur. Kulp formunun yan yüzeyinde olabileceği şekilde üstten tutulmaya müsait üretilmiş olabilir. Kimi çaydanlıklarda ise, Özellikle Japon Çaydanlıklarında kulp yan yüzeyde ama sap biçimindedir.

Çaydanlığın ergonomik olması da önemlidir. Kapak, kulp, emzik gibi uzantıların görevlerini yerine getirmesi ve gövdeyle uyumu, doğru yere yerleştirilmeleri kullanılabilirliği iyi bir çaydanlık tasarımında göz ardı edemeyeceğimiz özelliklerdir. Örneğin kulp için seçilen ölçü büyük veya küçük olursa elle tutulması zorlaşır, çaydanlığın dolu ağırlığını kaldıramaya bilir ve çabuk kırılabilir, emzik iyi çözülmez ise iyi bir akış sağlamaz. Emzikle gövde arasındaki duvar deliklerinin iyi delinmesi gerekir.⁷⁵

Üstten tutmalı veya yandan tutmalı çaydanlıklarda emzik ve kulp aynı düzlem üzerinde yerleştirilmelidirler. Aynı düzlemde yer almayan emzik ve kulp hem tutma hem de sıvıyı boşaltma işleminde sorun çıkaracaktır. Çaydanlığın emziği gövdenin ağız seviyesine yakın veya ağız seviyesinden biraz yukarı da olmalıdır. Ağız seviyesinden aşağıda kalan emzik çaydanlığın haznesindeki sıvının boşalmasına neden olacaktır.⁷⁶

Çaydanlık tasarımı yapılırken istenilen hacim doğru hesaplanmalıdır. Fincan, sütlük, tabak ve şekerlik gibi eklentilerin ana eleman ile olan oranı dikkate alınmalıdır. Formun üretilebilirlik çabukluğu ve kolaylığı açısından seçilen yöntem de önemlidir. Alçı kalıpla çoğaltılıyorsa alçı kalıbın ömrü, döküm çamurunun kalınlık alma süresi dikkate alınmalıdır. Seramiğin ısı tutucu özelliği olduğundan çaydanlık açısından kullanılabilirliği uygundur. Seramik kolay temizlenir, asitlere deterjanlara ve alkole dayanıklıdır. Ama yinede temizliği zor, dar ağızlı, köşeli, derin kabartmalı ve oymalı şekillerden kaçınılmalıdır. İşçiliği zor el dekorları yerine çıkartma gibi daha ucuz ve seri üretime uygun yöntemler düşünülmelidir.⁷⁷

Çaydanlıklar içlerine aldığı sıvı hacmine göre standartlaştırılmışlardır.

⁷⁵ ZehraÇobanlı, “ Seramik Sanatında Kimi Tasar Üretme Yöntemlerinin Çaydanlık Örneği ile Örneklenmesi”, Türk Seramik Derneği Yayınları, 1995,No:12, s,3

⁷⁶ A. Cüneyt Er, Aynı, 1998, s.87

⁷⁷ Çobanlı, Aynı,1995, s.3

2.5.ÇAYDANLIK ÇALIŞAN SANATÇILAR

2.5.1.Ahmet Cüneyt ER

Ahmet Cüneyt ER 1971 yılında Boyabat'ta doğdu. İlk Öğretimini 1983'te Artvin'de tamamladı. Orta Öğrenimini 1988 yılında Hakkâri'de tamamlamıştır. Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi GSF Seramik Bölümünü 1995 senesinde tamamladı. 1998 senesin de yüksek lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi GSF Seramik Bölümünde tamamlayıp, 2011 senesin de sanatta yeterliliği Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde tamamladı. Hâlâ Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu Seramik Bölümünde görevini sürdürmektedir.⁷⁸

Resim 50: Sanatçının Sergisinden Görüntü

Kaynak: <https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos>

⁷⁸ <https://akademik.anadolu.edu.tr/cer>

Resim 51: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Yandan Kulplu Çaydanlık

Kaynak: <https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos>

Resim 52: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Çaydanlık

Kaynak: <https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos>

Resim 53: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Üstten Kulplu Çaydanlık

Kaynak: <https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos>

Resim 54: Ahmet Cüneyt ER'e Ait Hayvan Figürlü Çaydanlık

Kaynak: <https://www.facebook.com/A.Cuneyt.Er/photos>

2.5.2.Ayla İŞLER SÜMER

Seramik sanatçısı Aylâ İşler Sümer yaşamını ve sanat üretimini Bodrum'daki atölyesinde sürdürmektedir. Plastik Çağı diye isimlendirdiği günümüzde kullanılan eşyalarının seçenek olarak, gönlünü vermiş olduğu çömlekçi çamurunu kullanarak sırlı seramik ve renkli astar çaydanlıklar, fincanlar, çanaklar ürettiği Antik Dönem süslemelerine ve Anadolu uygarlıkları idollerine yeni bir hayat vermekte. 17 yıllık profesyonel iş hayatının arkasından sanat eğitimi almak için İtalya ya giden ve orada dönemin ünlü heykeltıraşlarından Bruno ORFEI'den heykeltıraş dersleri almıştır. Türkiye'ye döndükten sonra da seramik yapmaya karar vermiştir. Çanakkale Seramik'in ustalarından İsmail USTA'dan torna dersleri almış ve ardından kendi atölyesinde çalışmalarına başlamıştır. Ayla İşler Sümer Antik Ege seramiği, özellikle Karia Dönemi'nde yoğunlaşmış olan Sümer, ilk kişisel sergisi, Ankara'da bulunan AS'ART Galeri' de açmış. Sanatçının ikinci kişisel sergisi de "Çanak, Çömlek, Çaydanlık" oluşturmaktadır.⁷⁹

Resim 55: Ayla İşler Sümer'e Ait Mavi Çaydanlık

Kaynak: <https://kedikultursanat.org/2013/04/11/ayla-sumer-isler/>

⁷⁹ https://www.ismek.istanbul/tr/haber_detay.aspx?RegID=1201&c

Resim 56: Ayla İşler Sümer'e Ait Çaydanlık

Kaynak: <https://kedikultursanat.org/2013/04/11/ayla-sumer-isler/>

2.5.3.Cemalettin SEVİM

1958 yılında Cemalettin Sevim doğmuştur. Lisans eğitimi 1989 sensinde Anadolu Üniversitesi GSF Seramik Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 1991 yılında, Sanatta yeterliğini 1994 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamıştır. İngiltere, Çin, Hollanda, Letonya, Tunus, Almanya, İspanya, Küba, Lituanya, Avusturya, Kore, Moldova, Estonya, A.B.D, Japonya, Kore, Avustralya ve Hindistan gibi ülkelerde alanındaki organizasyonlara katılmış sunumlar ve çalıştaylarla ülkesini temsil etmiştir. Sanatçının eserleri bu ülkelerin resmi ve özel koleksiyonlarında yer alıp, bulunduğu ülkelerin seramik merkezlerinde incelemelerde bulundu ve eserlerini sergilemiştir. 14 Kişisel sergi; 110'a yakın ulusal ve uluslararası karma sergiye katılmış ve seramik sanatı ve sanat yaşamı ile ilgili birçok röportajı bulunmaktadır. Seramik alanında dört ödülü bulunan sanatçının makale ve bildirileri ulusal ve uluslararası dergilerde ve bildiriler kitabında yer almıştır, bilimsel araştırma projelerinde çalışmalarına devam

etmektedir. Halen Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde görevini sürdürmektedir. Sanat çalışmalarına da devam etmektedir.⁸⁰

Resim 57 : Cemalettin Sevim Çömlekçi Çarkında Çalışırken

Kaynak: <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.609629392456508&type=3>

⁸⁰ <https://www.morkaftan.com/cemalettin-sevim-007>

Resim 58 Cemalettin Sevim'in Çaydanlıkları

Kaynak: https://www.facebook.com/cemalettin.sevim1/photos_by

Resim 59: Cemalettin Sevim'e Ait Çaydanlıklar

Kaynak: https://www.facebook.com/cemalettin.sevim1/photos_by

Resim 60: Cemalettin Sevim'e Ait Çaydanlık

Kaynak: https://www.facebook.com/cemalettin.sevim1/photos_by

2.5.4.Salih Veysel ÖZEL

Salih Veysel ÖZEL 1969 yılında Siirt-Kurtalan'da doğdu. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünden 2000 yılında mezun olmuş. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana sanat Dalında "Plastik Sanatlarda Disiplinler arası Etkileşimler ve Seramik Sanatına Yansıması" konulu tezi ile yüksek lisansını. 2007 yılında tamamlamıştır. Ulusal ve uluslararası karma sergilere katılmıştır. Yurt içinde üç kişisel sergi açmıştır. Uluslararası sempozyum, çalıştaylar ve kongrelere davetli olarak katılmıştır. Uluslararası sempozyum, kongre, sergi ve çalıştayların organizasyon komitelerinde görev almıştır. Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde görevini sürdürmektedir.⁸¹

⁸¹ <https://aku.edu.tr/akusergi/s-veysel-ozel/>

Resim 61: Salih Veysel ÖZEL Çaydanlık Pano Şekillendirme Yaparken

Kaynak:<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10156767917531450&type=3>

Resim 62:Salih Veysel Özel'in Çaydanlığı

Kaynak:<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10151591236881450&type=3>

Resim 63:Salih Veysel ÖZEL'in Çaydanlıkları

Kaynak:<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10151591236881450&type=3>

Resim 64:Salih Veysel ÖZEL'e Ait Çaydanlık

Kaynak:<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10151591236881450&type=3>

Resim 65:Salih Veysel ÖZEL'in Yandan Kulplu Çaydanlığı

Kaynak:<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.10151591236881450&type=3>

2.5.5.Mine Ülkü ÖZTÜRK

Konya' da doğdu. 2005 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümünden mezun oldu. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Seramik Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans; 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Resim İş Eğitimi Bilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamladı. 2013–2017 yılları arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi Resim-iş Eğitimi Anabilim dalında öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümünde Öğretim Üyesi olarak göreve başladı. Halen bu kurumda akademik ve sanatsal çalışmalarına devam etmektedir.

Resim 66: Mine Ülkü Öztürk Sergi Salonundan

Kaynak: https://www.facebook.com/mine.ulku.9/photos_by

Resim 67: Mine Ülkü Öztürk'ün Toprak Konuşursa Adlı Sergisinden

Kaynak: https://www.facebook.com/mine.ulku.9/photos_by

Resim 68:Mine Ülkü Öztürk'ün Kulbunu Farklı Metaryelden Yaptığı Çaydanlık

Kaynak: https://www.facebook.com/mine.ulku.9/photos_by

Resim 69: Mine Ülkü Öztürk'e Ait Çaydanlık

Kaynak: https://www.facebook.com/mine.ulku.9/photos_by

3.BÖLÜM: KİŞİSEL UYGULAMALAR

Resim 70'daki çaydanlıklar kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Süzgeçli emzik yapılmış ve ayakları sonradan eklenelidir. Kapak eklenmesi uygun görülmemiştir. Kulplar sap şeklide yanlarda kullanılmıştır. Deri sertliğindeyken beyaz astar kullanılarak 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Astarlı kısma zımpara çekilerek düzeltilmiştir. Tozu nemli süngerle temizlenerek kobalt mavi renk pigmentlerle boya hazırlanmış ve Rumi desenler çizilmiş boyanmıştır. Devamında halıç desenleri yapılmıştır. 1050°C'lik transparan sır hazırlanıp elekten geçirilmiş pistole ile ince bir şekilde uygulanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır ve 20x20x20 cm ölçülerindedir.

Resim 70: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 20x20x20cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 71: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, Farklı Açılardan

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 72: Loop, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, Üst Görüntü

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 73'daki çay takımının her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Emzik süzgeçli olup kulplar sap şeklinde yan tarafına monte edilmiş ve ayaklar sonradan eklenmiştir. Ayak kulp ve kapaklar birbirlerine uyum sağlayacak şekilde şekillendirilip birleştirilmiştir. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 73: Moon Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 50x50x32cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 74: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x31cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 75: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x31cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 76: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26x18x32cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 77: Moon Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26x18x32cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 78'deki çaydanlıklar her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Süzgeçli emzik yapılmış ve kulplar yukarıdadır. Burada ki çaydanlık formunda ana bünyeden yararlanılarak ayak yapılmıştır. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 78: Ocean Of Tea, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x25,5cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 79: Ocean Of Tear, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x25,5cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020 Resim

Resim 80'daki çay takımı her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Koni şeklindeki parçalar ters düz ilişkisi kurularak bütünleştirilmiştir. Ana bünyeden faydalanarak ayak yapılmış ve emzikler süzgeçlidir. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 80: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 50x50x26 Cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 81:Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 82: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 83: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 84: Extended Family, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 26,5x17x26cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 85'deki çaydanlıkların her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Ana bünyeden yararlanılarak ayak yapılmış ve süzgeçli emzik kullanılmıştır.1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 85: Three Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x19.5cm

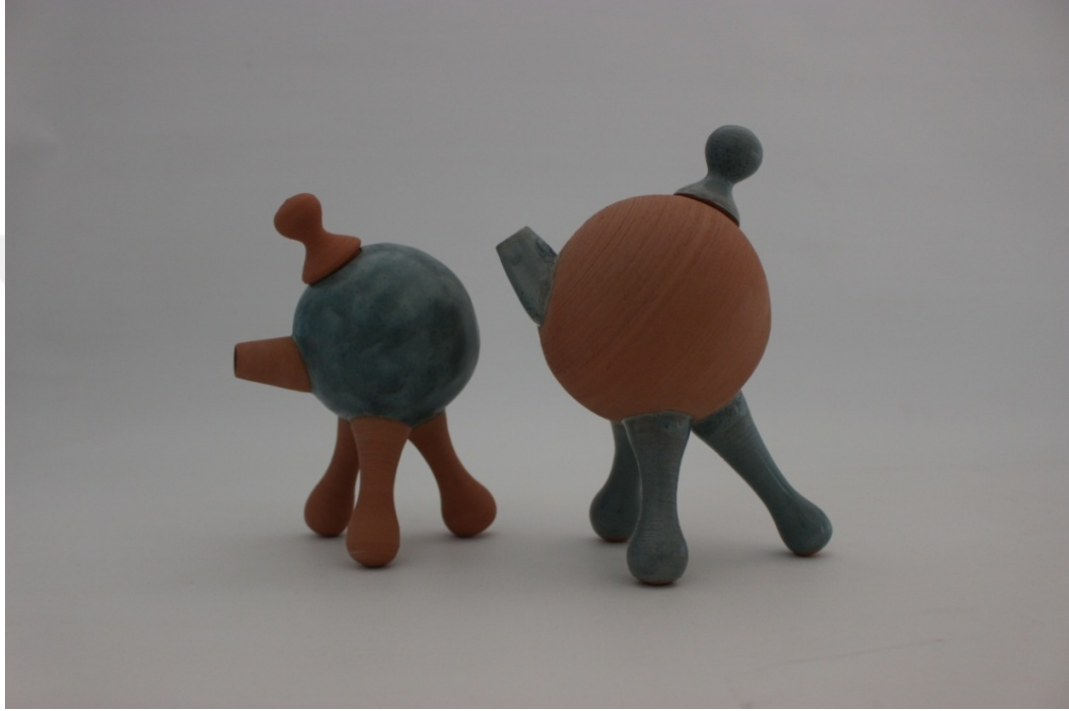
Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 86: Three Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x60x19.5cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 87'deki çaydanlıkların her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. Çalışmada herhangi bir kulp kullanılmamıştır. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 87: :Çay Dargınlıklar, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 35x20x21 Cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 88'deki çay takımı her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır.1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 88: Beş Çayı, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 35x35x18cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 89: Beş Çayı, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 25x15x18cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 90'daki çaydanlık her bir parçası kırmızı ömleki amuru ile ömleki çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. aydanlıkta kapak bulunmamaktadır ama kulp hem taşıma hem de ağız olarak kullanılabilir. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 90: arktan çıkan, çarkta Ve El İle ekillendirme, Kırmızı amur, 17x17x25cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 91'deki çay takımı her bir parçası kırmızı ömleki amuru ile ömleki çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. Kulp sap şeklinde yan taraftadır. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 91: China Pot, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 21x13x20cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 92: China Pots, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x30x20cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 93'daki çay takımı her bir parçası kırmızı ömleki amuru ile ömleki çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. Kulp sap şeklinde yan taraftadır.1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 93: Tutunamayanlar, arkta Ve El İle ekillendirme, Kırmızı amur, 32x32x21cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 94: Tutunamayanlar, arkta Ve El İle ekillendirme, Kırmızı amur, 22x13x21cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 95'deki çay takımı her bir parçası kırmızı ömleki amuru ile ömleki çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. Kulp sap şeklinde yan taraftadır.1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 95: Hump, arkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı amur, 30x30x31cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 96: Hump, arkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı amur, 25x 17x31cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 97'deki çaydanlıklar her bir parçası kırmızı çömlekçi çamuru ile çömlekçi çarkında da şekillendirilmiştir. Ayaklar sonradan eklenmiş olup ve süzgeçli emzik kullanılmıştır. Kulp sap şeklinde yan taraftadır. Çaydanlıklarda kapak kullanılmamıştır. 1000°C bisküvi pişirimi yapılmıştır. Tozu nemli süngerle temizlenerek 1050°C'lik artistik sır ile belirli bölgeler sırlanmıştır. 1050°C'lik sır fırınında fırınlanmıştır.

Resim 97: Three Losers, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 30x30x20cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 98: Three Losers, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, Üst Görüntü, 30x30x20cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

Resim 99: Bebek Çaydanlık, Çarkta Ve El İle Şekillendirme, Kırmızı Çamur, 13x8x11cm

Fotoğraf: Mert Yılmaz, Uşak, 2020

SONUÇ

Anadolu çömlekçilik tarihinde çömlekçi tornasının günümüze denk uzanan yolculuğun da tornanın gelişimi, giderek çeşitlilik kazanan tekniklerinin yeri ve önemi oldukça büyüktür. Anadolu'da çömlekçi Çarkının kullanımının başlangıcı yazılı tarihin başlamasıyla paralellik gösterir. Çarkın kullanılmaya başlanması ile daha çok metal kullanım kaplarının yerini seramik formlara bıraktığı bilinmektedir. Yeni seramik formların meydana gelmesi, kullanım alanı, nitelik ve özellikleri açısından oldukça önemli değişimler göze çarpmaktadır. Günümüzde de çömlekçi çarkının seramik sanatında yeri ve önemi bilinmektedir. .

Seramik alanında biçimlendirmede kullanılan çark, günümüze kadar biçimsel ve teknik çeşitlilik göstermiştir. Bu çeşitlilik içinde yer aldığı kültüre, alışkanlıklara ve geleneklere bağlı olarak değişmektedir. Bu değişim zaman içinde görülen teknolojik ve teknik olanaklarla daha hızlı bir gelişim göstermiştir. Çömlekçi çarkı kullanım şekline göre dört ana gruba ayrılmış. . Zaman içindeki gelişimi açısından birbirini takip eden çark kullanım şekline göre; el çarkı, ayak çarkı, pedallı çarklar ve elektrikli çarklar olarak ele kullanılmaktadır.

Çay kültürüne duyulan ilgi çaydanlıkların çeşitliliğini yüksek oranda etkilemiştir. Çay kültüründen olan, emzikli kabın devamını oluşturan seramik çaydanlık formu çeşitlendirilmeye müsait olduğu düşünülmektedir. Çalışmada ki örneklerde görüldüğü gibi, bir çaydanlık çok farklı şekillerde ve amaçlarda üretilebilir. Sanatsal ve İşlevsel seramik çaydanlıklarının form üstünden sanatçı, her çeşit mesaj verebilir, her çeşit konular sanatçının ifade aracı olmaktadır.

Çömlekçi Çarkında şekillendirme yönteminin geniş olanakları ile biçimlendirilen çaydanlıklar ve bu yöntemi kullanan seramik sanatçılar oldukça fazladır. Geleneksel merkezlerde ve bugün modern sanat atölyelerinde kullanılan, seramik sanatçılarına geniş ufuklar açan çarkta şekillendirme yöntemi ile oluşturulan çalışmalar, günümüzde tasarım fikrinin de gelişmesiyle daha çok karşımıza çıkmaktadır. Böylece farklı artistik çalışmalar yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Aynı aracı kullanarak eserlerini şekillendiren her bir sanatçının ortaya koyduğu çalışmanın kendine has yapısı ve bir dili vardır. Çömlekçi çarkında yapılabileceklerin hayal gücü ile sınırlı olduğunun göstergesidir.

Anadolu'da ömleççi çarkında Biçimlendirilen aydanlık Formları ve Kişisel Uygulamalar'' adlı araştırma ile, yapılan seramik çaydanlıklarda form, estetik, biçim kuralları göz önünde bulundurularak geleneksel ömleççi çarkında yapılan çağdaş seramik çaydanlık üretimi hedeflenmiştir. Bu alışma ile ömleççi çarkı kullanılarak üretilebilecek çalışmalara kaynak olarak kullanılabilir bilgiler derlenerek ve belgelenecek sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Anadolu Medeniyetler Müzesi (1921), Anadolu Medeniyetler Müzesi, Ankara,
Dönmez Ofset Müze Eserleri Turistik Yayınları

Altun, A. (Ed.). (1997). Osmanlı'da Çini Ve Seramik Öyküsü, Creative Yayıncılık.

Cooper E. (1978) Seramik ve Çömlekçilik, İstanbul, Remzi Kitabevi,

Çizer S.(2006), Batı Anadolu'da geleneklerini koruyan bir çömlekçilik merkezi,
Karacasu, Karacasu Geliştirme ve Eğitim Dergisi,

Çobanlı Z. ve Öney G.(2007) Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, Ankara,
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay,

Çobanlı Z.(1995) Seramik Sanatında Kimi Tasar Üretme Yöntemlerinin Çaydanlık
Örneği ile Örneklenmesi, İstanbul, Türk Seramik Derneği Yayınları, No:12,

Destı M. (2005) Anadolu Uygarlıkları, Çev: Cedden M. 1. Baskı, Ankara, Dost
Yayınevi,

Güner G. (1988) Anadolu'da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik, Ak Yayın,

Güneş S. (2012) Türk Çay Kültürü ve Ürünleri'' Milli Folklor,

Işın E.(2002) Troya: Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk, İstanbul, Yapı
Kredi Yayınları,

Kakuza O. (1944) Çayname, İstanbul, Remzi Kitapevi,

Kürkman G.(2005) Toprak, Ateş, Sır, İstanbul Suna ve İnan Kıraç Vakfı,

Öke A. T.(1999) Seramik Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları,

Özgüç T.(2005) Kültepe, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı,

Özen Türedi A.(1993) Ateşin Toprağa Hükmettiği Sanat, Eskişehir, Anadolu
Üniversitesi G.S. F. Yayını, No:762,

Sevin V. (2003) Anadolu Arkeolojisi, İstanbul, 3. Baskı, Der Yayınları,

Sivas T.(2008) Uygarlık Tarihi, 2. Basım, Eskişehir: A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

T.C Milli Eğitim Bakanlığı Yiyecek İçecek Hizmetleri (2014), Ankara, Çayların Servisi,

ANSİKLOPEDİLER ve SÖZLÜK

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (1997), İstanbul, Yem Yay. 1. Cilt,

Meydan Larousse, (1979), İstanbul,

Meydan Larousse, (1996), İstanbul,

Sözen M. ve Tanyeli U.(2007) Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 9.Baskı, Remzi Kitapevi,

Türkçe Sözlük,(1988) Atatürk Kültür, Ankara, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu,

TEZLER

Büyükçapar S.(2011) Çömlekçi Çarkında Üretilen Çağdaş Seramik Formlar, Çanakkale, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi,

Canbolat A.(2011) Seramik Şekillendirme Yöntemlerinde Tornanın Kullanımı ve Seramik Tornalar, Eskişehir, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi,

Çizer S, (2005) Tarih Öncesi Çömlekçilik, İzmir, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,

Er A.C.(1998) Çay Kültürü ve Buna Bağlı Olarak Endüstriyel Üretim Çay Takımlarının İncelenmesi, Eskişehir, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Anasanat Dalı,

Koçak R.(2015) Aydın-Karacasu Çömlekçiliği Ve Ustaları Üzerine Bir Araştırma, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Anasanat Dalı,

Öcel H.(2018) Çömlekçi Tornasında Eklemeli Formlar ve Kişisel Uygulamalar, Uşak, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi,
 Ölmezoğlu G. (2021) Çömlekçi Tornasında Sanatsal Uygulamalar, Uşak, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi,

Tunçalp B. (2007) Menemen Çömlekçiliği, İzmir, Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Anasanat Dalı,

MAKALELER

Bardak M. (2019) Geleneksel Karacasu Çömlekçiliği ve Gelin Testisinin Gelişimi ve Günümüz Yorumlamaları, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,

Çalışır G.,Türkal İ.,Türten B.(2019) Çay İçme Kültürünün Kişiler Arası İletişime Katkısı, Mavi Atlas, 54-87,

Çelik M. ve Doğan T. (2007) Karacasu Çömlekçiliği'nin Dünü- Bugünü, Seres, IV. Uluslar arası Katılımlı Seramik Emaye Sır ve Boya Semineri, Bildiriler Kitabı II. 26-28 Kasım,

Çobanlı Z.,Demir K. B. (2011)Çin Çay Kültüründe Yıxıng Çaydanlıklarının Yeri, 5. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, 129-138

Er, Ahmet C.(2011) Çağdaş Seramik Sanatında Çaydanlık, Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, Bildiri, 157-170

Gürcüm Banu H. ve Kartal S, (2017) Bauhaus ile Tasarıma Dönüşen Zanaat, İdil Dergi, Sayı:34,

Şan Aaslan P.(2019) Bauhaus Ekolü ve Endüstriyel Seramik Tasarımına Etkileri, İdil Dergi, Sayı: 8,

Usta K.(2014) Kültürlere Göre Çay Hakkında Bilgiler

Ünal E. (2018) Sanat ve Hayat Bağlamında, Sanat/Zanaat Söylemi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:1,

Yüksel İ. (2018) Endüstriyel Seramik Tasarımı ve Üretimi Sürecinde Problem-Çözüm Odaklı Yaklaşımlar, Ulak Bilge, Sayı.28,

Yardımcı İ. ve İrdelp İbrahim V. (2013) Günümüz Çini Sanatında Sgraffito Tekniği ve Uygulamaları, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:13

İNTERNET

<https://www.kapadokyadayim.com/avanos-gezilecek-yerler/>

<https://akademik.anadolu.edu.tr/cer>

https://www.ismek.istanbul/tr/haber_detay.aspx?RegID=1201&c

<https://www.morkaftan.com/cemalettin-sevim-007>